

**Proposta d'activitats d'educació
intercultural dins del Pla d'Acció
Tutorial en l'Ensenyament Secundari
Obligatori**

Rosa Boixaderas i Sáez

Curs 1997-98

Activitats per al 1r Cicle d'ESO

Activitats per al 2n Cicle d'ESO

Índex

1. INTRODUCCIÓ	6
2. EXPERIMENTACIÓ	9
2.1. METODOLOGIA I AVALUACIÓ DE L'EXPERIMENTACIÓ	9
2.2. OPINIÓ DEL PROFESSORAT	13
3. INFORMACIÓ PER ALS TUTORS/ES.....	23
3.1. BREU INTRODUCCIÓ A LES CARACTERÍSTIQUES DE L'ADOLESCÈNCIA.....	23
3.2. CONSIDERACIONS SOBRE L'EDUCACIÓ INTERCULTURAL	28
3.3. LA FUNCIÓ TUTORIAL.....	38
3.4. APUNTS SOBRE LA DINÀMICA DE GRUPS	41
4. PROPOSTA D'ACTIVITATS D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL PER A INCLOURE EN EL PLA D'ACCIÓ TUTORIAL	45
4.1. QUADRE D'ACTIVITATS PER AL 1R CICLE D'ESO.....	49
4.2 QUADRE D'ACTIVITAS PER AL 2N CICLE D'ESO.....	79
5.BIBLIOGRAFIA	104

1. INTRODUCCIÓ

El contingut d'aquesta memòria és el resultat del treball experimentador però sobretot d'aprenentatge i de reflexió que m'ha suposat el disposar d'una llicència d'estudis retribuïda.

Quan vaig elaborar el Projecte de treball no m'imaginava l'enriquiment personal que, en realitat, m'ha suposat introduir-me plenament en el món de l'Educació Intercultural i estic molt agraïda de l'oportunitat que se m'ha ofert. Ha estat bàsicament una recerca constant d'informació, bibliografia i d'integració de pensament en l'anàlisi i la reflexió teòrica i pràctica.

La realitat cultural de Catalunya ha estat sempre plural i enriquida constantment per aportacions de gent que hi ha anat arribant. L'historiador Jaume Vicens i Vives en el seu llibre *Notícia de Catalunya (1962)* ho explica d'una manera tan clara que em permeto transcriure'n el següent paràgraf:

Catalunya és un paradís geohistòric, un lloc de pas entre mons geogràfics i culturals diversos. Els pobles que habiten aquests passadissos són sotmesos a considerables pressions humanes: les unes pacífiques, les altres bèliques. El joc d'ambdues tendències, continuament desvetllat pel flux i reflux de les circumstàncies històriques, engendra una permanent tensió vital, desenvolupa determinades energies, fa que sorgeixin del seu esperit poderosos corrents de resistència que el creen i recreen en el transcurs dels segles. És refractari a la passivitat, la pitjor de les malures que poden corcar i malmetre pobles. L'anar i tornar de gent estranya en el nostre territori ens ha tornat a vegades incongruents i paradoxals.

Som fruit de diversos llevats i, per tant, una bona llesca de país pertany a una biologia i a una cultura de mestissatge. No remuntant-nos més enllà de l'època carolíngia, sabem que el rovell de l'ou de la nostra pagesia el formaren homes undecumque venientes : homes que venien de qualsevol part. I des d'aleshores el moviment d'immigracions mai no ha cessat.

La interculturalitat, doncs, ens ve de lluny perquè el nostre tarannà, si bé ens fa aferrar-nos tan com podem a les nostres tradicions, també ens fa oberts a les aportacions dels qui decideixen venir a viure a les nostres terres.

Avui dia, però, ens trobem en una època diferent, interessant i, segons com es miri contradictòria i amb el perill que aquest tarannà obert es replegui i fomenti actituds de rebuig ja que mentre que alguns dels nostres trets diferencials característics van desapareixen arrossegats per la globalització econòmica, social i sobretot mediàtica, l'allau migratori ens fa conviure cada cop més amb persones que parlen llengües diferents, que vesteixen diferent o que tenen un altre color de pell. El contrast és tan fort i massiu que, si no hi ha una política clara d'educació, no tan sols no es produirà el mestissatge del que parla

Vicens Vives sino que es formaran "ghettos" o es generaran conflictes de caire xenòfob o racista.

Aquesta política s'hauria de preveure i planificar des de diversos àmbits i sectors de les relacions humanes tant en el món adult com l'infantil. Hi ha, però un sector de la població extremadament delicat com és l'adolescència on és urgent que s'hi actui ja que en aquestes edats es poden desenvolupar i refermar actituds pròpies del seu moment evolutiu, que si no es comprenen, s'eduquen i es reconduïxen poden derivar cap a comportaments posteriors de rebuig, d'exclusió, i, en definitiva, de racisme.

L'Educació Secundària Obligatòria engloba, des de la implantació de la Reforma, tot el procés adolescent. La majoria d'autors situen aquesta etapa madurativa de la persona entre els dotze i els divuit anys i, si bé amb l'EGB, quedaven repartits en etapes diferenciades, ara, i segurament amb voluntat de coherència, s'han concentrat en una de sola, i en el cas dels IES en el mateix centre. Aquesta reorganització que per una banda pot tenir aspectes positius per l'altra banda pot ser, i ja es va veient que és, extramadament problemàtica.

L'experiència en els instituts on he estat treballant com a psicopedagoga, m'ha fet adonar que la majoria de tutors s'han trobat exercint aquesta funció amb molta bona fe però sense una preparació específica. En la formació per a la Reforma de Secundària, segons l'opinió de la majoria de professors que he consultat, no s'ha parlat de la tutoria des d'una reflexió profunda del que representa aquesta actuació tant important des del punt de vista educatiu. També gran part del professorat que està exercint en aquesta etapa no ha rebut formació -ni tan sols informació- sobre les característiques psicològiques de l'adolescència, cosa molt necessària pel moment evolutiu complex i delicat que viuen els nois i les noies d'aquestes edats.

És per tots aquests arguments que he descrit fins ara que, després de donar-hi moltes voltes i de destriar tot el material elaborat m'he decidit a fer una proposta realista, senzilla, concreta i el més clara que he pogut per tal que esdevingui una aportació el més útil possible, tant des del punt de vista teòric com pràctic. És per aquest motiu que he procurat que pugui ser adaptada a tot tipus de centres, tant en els que hi assisteixen alumnes de diferents cultures com en els que n'hi pocs o cap de cultures minoritàries.

Per tal de portar-la a terme amb les característiques que he esmentat em calia, en primer lloc, detectar l'opinió del professorat pel que fa la seva opinió sobre la presència a l'aula d'alumnat procedent d'altres cultures, la seva demanda de formació, la detecció d'actituds racistes o xenòfobes entre els seus alumnes, els motius d'aquestes actituds, el sentiment d'identitat de l'alumnat autòcton, i si consideren la tutoria l'espai educatiu propi de l'educació intercultural.

En segon lloc, proporcionar als tutors i tutores una informació, sintètica, clara i entenedora sobre les característiques de l'adolescència, algunes consideracions sobre l'educació intercultural i una pinzellada sobre el paper educador de la Tutoria.

I, en tercer lloc, fer una proposta de recorregut educatiu en forma d'unes activitats que es poden incloure en qualsevol Pla d'Acció Tutorial que vulgui tenir en compte l'educació intercultural.

2. EXPERIMENTACIÓ

2.1. METODOLOGIA I AVALUACIÓ DE L'EXPERIMENTACIÓ

Metodologia:

L'experimentació de la Proposta va consistir en l'assistència en diverses hores de tutoria dels diversos nivells d'ESO de l'IES Maremar del Masnou on jo mateixa proposava l'activitat i la portava a terme. Per diverses raons, que explico a continuació, no vaig poder posar a la pràctica la totalitat de les activitats que ara he concretat en el recorregut proposat definitivament

En primer lloc, el mateix contingut temàtic de la proposta ja que, en ser uns temes nous, diferents i en alguns casos problemàtics, posaven en evidència la necessitat de completar l'objectiu marcat amb d'altres activitats. Per exemple, a partir dels sociogrames i sobretot de la primera activitat sobre el coneixement i el treball en grup, vaig veure que necessitava organitzar alguna activitat més sobre els conflictes que es generen en els grups, ja que amb les activitats anteriors havia despertat una sensibilitat i un neguit que calia debatre i aprofundir. També quan passava el qüestionari sobre la identitat cultural vaig veure que era un tema molt polèmic (sobre tot en el segon cicle) amb moltes confusions socials i polítiques que calia aclarir.

En segon lloc no va ser fins a la posada en pràctica de les activitats que m'anava adonant del lligam teòric amb que calia emmarcar-les. És a dir, la mateixa posada en pràctica d'algunes de les activitats i la resposta dels alumnes em van suposar una progressiva modificació de la proposta inicial i, evidentment, amb aquests canvis improvisats no em van donar temps a completar l'experiència.

En tercer lloc, mentre anava portant a terme l'experimentació al Masnou, tenia la necessitat de contrastar la realitat amb d'altres companys i companyes psicopedagogs o tutors d'altres indrets sobre si el seu alumnat tindria una reacció semblant, cosa que finalment sempre se'm confirmava ja que, els nois i noies adolescents que assisteixen a centres situats en zones d'unes característiques semblants presenten a grans trets una mateixa problemàtica.

Finalment, cal dir però, que la meua pròpia experiència contrastada amb un nombre considerable de professors i ja que no he disposat de més temps per aconseguir uns resultats quantitius, fan viable la proposta.

Avaluació:

El caire de l'experimentació descrita així com el meu propi tarannà didàctic i metodològic m'han portat a realitzar una avaluació qualitativa dels resultats obtinguts que resumeixo de la manera següent:

1. La diversitat de grups

No és cap novetat assenyalar que en un mateix centre amb alumnat d'una mateixa edat i d'una procedència semblant hi pot haver grups que generen respostes molt diferents. En l'aplicació d'una dinàmica de grups sorgeixen subgrups liderats per nois o noies que poden aportar tant aspectes positius com negatius. Hi va haver grups-classe on es generen potents resistències cap al treball conjunt ja que hi predominava un fort individualisme i on es va fer molt difícil la reflexió grupal i fins i tot el portar a la pràctica jocs o activitats en petit grup. En aquests grups hom té la sensació que cal relativitzar els resultats ja que potser se n'haurà tret poc profit. En canvi, en d'altres el comportament va ser totalment al contrari, i tant les aportacions individuals com el treball col·lectiu van generar dinàmiques enriquidores.

2. La dificultat de mantenir l'atenció.

En general, i sobretot en el segon cicle-3r i 4t- es fa difícil d'entrada mantenir l'atenció durant les explicacions col·lectives. El fet que la tutoria, si bé és avaluable, té un caire molt diferent a les altres classes desvetlla una actitud provocativa constant per part dels nois i noies més conflictius. De tal manera que si hom vol mantenir una certa disciplina sense amenaces de cap tipus cal fer un gran esforç de motivació i requereix per part del tutor/a una gran tensió. Aquest fet pot respondre a diversos motius. Per una banda, i això passa sovint, la tutoria és l'únic espai lectiu que comparteixen tutors i alumnes, i per tant, només el coneixement mutu es limita a una hora a la setmana. Per altra banda, avui dia l'alumnat només respon quan hi ha, per part del professorat, una actitud seriosa, amb l'amenaça de les faltes contra la convivència o amb les qualificacions negatives. Cada vegada és més urgent el fer un debat profund i llarg sobre les causes de la desmotivació general i de manca d'atenció d'una gran part de l'alumnat de l'ESO.

3. Els nois i noies d'altres cultures.

Durant l'experimentació se m'ha confirmat la hipòtesi que la integració en els grups de l'alumnat d'aquesta tipologia no és pot generalitzar ja que no depèn tant de la diferència cultural o ètnica com de la manera de ser de cada noi o noia. Tampoc he constatat un comportament diferenciat segons el sexe en les activitats de grup ja que hi va haver de tot. Nois interessats, integrats i il·lusionats, nois que s'autoaïllaven, que preferien mantenir-se al marge i noies que feien exactament el mateix.

4. La "incultura" i la confusió d'identitat cultural.

Tot i que l'alumnat del Masnou és divers pel que fa la procedència familiars, hi predominen (un 80%) els que han nascut en la mateixa població o en les poblacions veïnes; és a dir, tots o la majoria s'haurien de sentir que formen part de la cultura catalana. A l'hora de parlar d'aquest tema he constatat que una gran majoria no tenen clara la noció de cultura i que també una majoria se senten més que formen part de la cultura de procedència dels seus pares que de la d'on viuen actualment. Aquest fet s'evidencia amb l'ús de la llengua castellana com a llengua de relació predominant tant en les aules com en els espais comuns: pati, passadissos, cantina, etc.

Les activitats que referent a aquest tema he pogut posar a la pràctica han posat de manifest les confusions que presentaven d'entrada:

- confonien cultura amb política.
- confonien els partits polítics amb les institucions (Per exemple, la Generalitat és "propietat de Jordi Pujol")
- confonien l'economia de les institucions públiques amb l'economia personal dels polítics
- establien una jerarquia de trets d'identitat: ser català és ser inferior a ser espanyol i ser àrab, negre o gitano és ser el més baix de tot.
- El signe d'identitat catalana més clar és el Barça. va costar molt que en reconeguessin d'altres
- aquestes confusions s'evidenciaven en alguns casos amb signes externs a l'hora de vestir. (vestien amb orgull el xandall de l'exèrcit espanyol)

Després de la realització de les activitats i malgrat la informació aportada van ser pocs els que van modificar les seves opinions i conviccions, el que demostra que són vivències familiars molt fortes i que costen de canviar. En els alumnes de 1r i 3r es notava encara la influència de l'escola de procedència. Els alumnes que procedien d'escoles amb un Projecte Educatiu amb voluntat d'arrelament al medi nacional mostraven unes actituds d'identitat cultural molt més clares que els que procedien d'escoles on el procés de normalització lingüística s'ha portat a terme darrerament i de forma imposada.

Conclusions finals.

En ordenar i seleccionar el material utilitzat en l'experimentació de les activitats i tot contrastant-lo amb les impressions viscudes he arribat a les conclusions següents:

1r És molt necessari avaluar o detectar quines actituds i sobretot quins sentiments d'identitat cultural pròpia es transmeten socialment i escolarment, ja que actualment hi ha una forta confusió sobre els significats i símbols compartits que defineixen la cultura catalana.

2n Cal incidir molt més en la formació sobre la funció tutorial a Secundària. No n'hi ha prou amb tenir sobre el paper un PAT molt elaborat o quadriculat si no se sensibilitza els tutors de cara el que representa responsabilitzar-se del procés educatiu dels seus alumnes.

3r Si bé la Reforma recull l'ensenyament d'actituds, valors i normes, cal replantejar-se què ha significat realment la posada a la pràctica d'aquests tipus d'aprenentatges i sobretot revisar si el professorat està prou preparat pel canvi de mentalitat que suposa ensenyar-los en la societat actual. No n'hi ha prou amb la queixa constant generalitzada sobre el comportament dels alumnes que ha generat la implantació de l'ESO i, per tant el posar a les mateixes aules a tot tipus d'alumnat.

4t. Davant la realitat multicultural que es va imposant en el nostre país, l'educació intercultural es fa cada vegada més necessària. Hi ha un fort desconeixement i per tant un sentiment d'incomprensió cap a maneres de fer, de ser, de vestir, de parlar... diferents a les majoritàries. Aquest sentiment es fa molt palès entre els nostres adolescents que, en definitiva, seran ciutadans adults d'aquí pocs anys. En aquestes edats és on es consoliden comportaments posteriors cal, doncs una tasca preventiva per tal d'afavorir una societat futura tolerant i respectuosa amb la diversitat cultural.

2.2. OPINIÓ DEL PROFESSORAT

Per tal de detectar l'opinió del màxim nombre de professors/es possible vaig elaborar el qüestionari següent que, a través de companys i companyes vaig poder fer arribar a diversos instituts del Penedès, el Maresme, el Bages, el Barcelonès, el Maresme, i Osona.

En total, després de repartir-ne 175, vaig recollir-ne 117.

El qüestionari consta de 20 ítems als quals cal assenyalar un nombre de l'1 al 5 segons s'està més o menys d'acord amb l'afirmació que s'hi formula. Les qüestions estan agrupades segons els següents temes :

1. L'actitud del professor/a davant d'alumnes de cultures minoritàries.
2. La valoració personal sobre el fet multicultural a les aules.
3. La causa de l'èxit o fracàs acadèmic dels alumnes de cultures minoritàries.
4. La necessitat d'una formació específica adreçada al professorat d'alumnat de cultures minoritàries.
5. Si han detectat actituds xenòfobes entre el seu alumnat.
6. Les causes del racisme i la xenofòbia dels joves i adolescents.
7. La implicació de les institucions en la realitat multicultural escolar.
8. L'esforç d'integració dels adolescents provinents d'altres països
9. La identitat cultural de l'alumnat autòcton.
10. La Tutoria com l'espai idoni per a l'educació intercultural.

Qüestionari

A continuació es presenten una sèrie d'afirmacions en les quals cal marcar amb una creu la posició que respongui a la teva opinió :

1. Totalment en desacord
2. En desacord
3. Indiferent
4. D'acord
5. Totalment d'acord

A. DADES DE L'ENTREVISTAT/DA

SEXE..... EDAT

ANYS D'EXPERIÈNCIA COM A PROFESSOR/A.....

B. QÜESTIONARI

1. Els nois/es que presenten més **fracàs acadèmic** són els que pertànyen a cultures minoritàries.

1 2 3 4 5

2. És un problema ensenyar a nois/es que tenen **valors, creences, i motivacions** diferents a les nostres.

1 2 3 4 5

3. La presència d'alumnes de les minories ètniques fa disminuir el **nivell acadèmic** dels altres alumnes.

1 2 3 4 5

4. Quan **avaluo**, tinc en compte l'origen cultural dels meus alumnes.

1 2 3 4 5

5. La presència a l'aula d'alumnat de cultures minoritàries **em provoca tensió**.

1 2 3 4 5

6. La **disciplina a la classe** està en perill quan els alumnes de les minories ètniques es posen a parlar en la seva llengua.

1 2 3 4 5

7. És un **repte professional** positiu treballar en una classe multicultural.

1 2 3 4 5

8. Adapto la meva **programació** a les diferències culturals dels alumnes.

1 2 3 4 5

9. L'alumnat de cultures minoritàries rendirien més si se'ls atengués en **classes especials**.

1 2 3 4 5

10. L'èxit escolar de l'alumnat de cultures minoritàries depèn de **condicionants socials externs**.

1 2 3 4 5

11. El professorat que treballa amb alumnes de cultures minoritàries hauria de tenir una **formació específica**.

1 2 3 4 5

12. He detectat entre l'alumnat **actituds xenòfobes o racistes**.

1 2 3 4 5

13. La xenofòbia i el racisme són fruit del **desconeixement social, històric i cultural**.

1 2 3 4 5

14. La xenofòbia i el racisme són fruit de **problemes personals o de desestructuració familiar**.

1 2 3 4 5

15. La xenofòbia i el racisme són fruit dels **models** que es tenen en el marc familiar.

1 2 3 4 5

16. Les **institucions educatives** no poden fer res per reconduir actituds socials de l'alumnat.

1 2 3 4 5

17. El fet de conviure amb immigrants de cultures diferents és un **enriquiment educatiu** per als nois i noies autòctons.

1 2 3 4 5

18. Els nois/es immigrants han de fer més **esforç per integrar-se** en la cultura dominant.

1 2 3 4 5

19. La majoria dels nostres alumnes tenen una **identitat cultural** autòctona clara.

1 2 3 4 5

20. La **tutoria** és l'espai educatiu propi per a una bona **educació intercultural**.

1 2 3 4 5

RESULTAT QÜESTIONARI A PROFESSORAT DE SECUNDÀRIA

117 professors/es de : El Penedès, El Bages, El Barcelonès, El Maresme, Osona

Els Càlculs efectuats amb el programa Excel són l'ANNEX 1 de la memòria

Resultats detallats per ítems :

1. Els nois/es que presenten més fracàs escolar són els que pertànyen a cultures minoritàries.

0. No contesten : 2

1. **Totalment en desacord : 23**

2. **En desacord : 47**

3. Indiferent : 17

4. D'acord : 23

5. Totalment d'acord : 5

mitjana : 2.44, **en desacord**

2. És un problema ensenyar a nois/es que tenen valors, creences i motivacions diferents a les majoritàries.

0. No contesten : 2

1. **Totalment en desacord : 28**

2. **En desacord : 40**

3. Indiferent : 27

4. D'acord : 20

5. Totalment d'acord : 0

mitjana : 2.30, **en desacord**

3. La presència d'alumnes de les minories ètniques fa disminuir el nivell acadèmic dels altres alumnes.

0. No contesten : 1

1. **Totalment en desacord : 38**

2. **En desacord : 45**

3. Indiferent : 20

4. D'acord : 9

5. Totalment d'acord : 4

mitjana : 2.09, **en desacord**

4. Quan avaluo tinc en compte l'origen cultural dels meus alumnes.

0. No contesten : 3

1. **Totalment en desacord : 34**

2. **En desacord : 21**

3. Indiferent : 24

4. D'acord : 28

5. Totalment d'acord : 7

mitjana : 2.52, **indiferent**

5. La presència a l'aula d'alumnat de cultures minoritàries em provoca tensió
- 0. No contesten : 2
 - 1. **Totalment en desacord : 72**
 - 2. **En desacord : 26**
 - 3. Indiferent : 12
 - 4. D'acord : 1
 - 5. Totalment d'acord : 4 mitjana : 1.57, **en desacord**
6. La disciplina de la classe està en perill quan els alumnes de les minories ètniques es posen a parlar en la seva llengua.
- 0. No contesten : 5
 - 1. **Totalment en desacord : 41**
 - 2. **En desacord : 36**
 - 3. Indiferent : 25
 - 4. D'acord : 5
 - 5. Totalment d'acord : 5 mitjana : 1.99, **en desacord**
7. És un repte professional positiu treballar en una classe multicultural.
- 0. No contesten : 0
 - 1. Totalment en desacord : 5
 - 2. En desacord : 4
 - 3. Indiferent : 24
 - 4. **D'acord : 59**
 - 5. **Totalment d'acord : 25** mitjana : 3.81, **d'acord**
8. Adapto la meva programació a les diferències culturals dels alumnes.
- 0. No contesten : 2
 - 1. Totalment en desacord : 7
 - 2. En desacord : 22
 - 3. **Indiferent : 30**
 - 4. **D'acord : 49**
 - 5. Totalment d'acord : 7 mitjana : 3.18, **d'acord**
9. L'alumnat de cultures minoritàries rendirien més si se'ls atengués en classes especials.
- 0. No contesten : 5
 - 1. Totalment en desacord : 13
 - 2. **En desacord : 35**
 - 3. Indiferent : 25
 - 4. D'acord : 26
 - 5. Totalment d'acord : 13 mitjana : 2.79, **indiferent**

10. L'èxit escolar de l'alumnat de cultures minoritàries depèn de condicionants socials externs.

- 0. No contesten : 7
 - 1. Totalment en desacord : 7
 - 2. En desacord : 16
 - 3. **Indiferent : 30**
 - 4. **D'acord : 47**
 - 5. Totalment d'acord : 10
- mitjana : 3.14, **indiferent**

11. El professorat que treballa amb alumnes de cultures minoritàries hauria de tenir una formació específica.

- 0. No contesten : 4
 - 1. Totalment en desacord : 6
 - 2. En desacord : 11
 - 3. Indiferent : 20
 - 4. **D'acord : 57**
 - 5. **Totalment d'acord : 19**
- mitjana : 3.51, **d'acord**

12. He detectat entre l'alumnat actituds xenòfobes o racistes.

- 0. No contesten : 4
 - 1. Totalment en desacord : 6
 - 2. En desacord : 10
 - 3. Indiferent : 14
 - 4. **D'acord : 56**
 - 5. **Totalment d'acord : 27**
- mitjana : 3.65, **d'acord**

13. La xenofòbia i el racisme són fruit del desconeixement social, històric i cultural.

- 0. No contesten : 0
 - 1. Totalment en desacord : 2
 - 2. En desacord : 2
 - 3. Indiferent : 5
 - 4. **D'acord : 60**
 - 5. **Totalment d'acord : 44**
- mitjana : 4.11, **d'acord**

14. La xenofòbia i el racisme són fruit dels problemes personals o de desestructuració familiar.

- 0. No contesten : 3
 - 1. Totalment en desacord : 5
 - 2. En desacord : 21
 - 3. Indiferent : 26
 - 4. **D'acord : 46**
 - 5. Totalment d'acord : 16
- mitjana : 3.32, **indiferent**

15. La xenofòbia i el racisme són fruit de models que es tenen en el, marc familiar
- 0. No contesten : 5
 - 1. Totalment en desacord : 0
 - 2. En desacord : 11
 - 3. Indiferent : 16
 - 4. **D'acord : 69**
 - 5. Totalment d'acord : 16
- mitjana : 3.64, **d'acord**
16. Les institucions educatives no poden fer res per reconduir actituds socials de l'alumnat.
- 0. No contesten : 0
 - 1. **Totalment en desacord : 34**
 - 2. **En desacord : 57**
 - 3. Indiferent : 13
 - 4. D'acord : 6
 - 5. Totalment d'acord : 7
- mitjana : 2.10, **en desacord**
17. El fet de conviure amb immigrants de cultures diferents és un enriquiment educatiu per als nois/es autòctons.
- 0. No contesten : 0
 - 1. Totalment en desacord : 2
 - 2. En desacord : 5
 - 3. Indiferent : 12
 - 4. **D'acord : 51**
 - 5. **Totalment d'acord : 47**
- mitjana : 4.16, **d'acord**
18. Els nois/es immigrants han de fer més esforç per integrar-se en la cultura dominant.
- 0. No contesten : 3
 - 1. Totalment en desacord : 3
 - 2. En desacord : 7
 - 3. Indiferent : 24
 - 4. **D'acord : 59**
 - 5. Totalment d'acord : 21
- mitjana : 3.68, **d'acord**
19. La majoria dels nostres alumnes tenen una identitat cultural autòctona clara.
- 0. No contesten : 3
 - 1. Totalment en desacord : 4
 - 2. **En desacord : 44**
 - 3. Indiferent : 28
 - 4. D'acord : 35
 - 5. Totalment d'acord : 3
- mitjana : 2.83, **indiferent**
-

20. La tutoria és l'espai educatiu propi per a una bona educació intercultural.

0. No contesten : 0

1. Totalment en desacord : 5

2. En desacord : 23

3. Indiferent : 24

4. **D'acord : 40**

5. Totalment d'acord : 24

mitjana : 3.44, **indiferent**

Valoració dels resultats

En primer lloc, cal dir que aquests resultats són els obtinguts en els 117 qüestionaris que s'ha recollit ja que en tots els centres on s'ha pogut accedir hi ha hagut professorat que no l'ha contestat. Degut al sistema utilitzat no ha estat possible comptabilitzar-los ni valorar els motius del perquè no l'han volgut respondre. Per tant, d'entrada, es pot considerar que les opinions manifestades són de persones que mostren una certa disponibilitat i sensibilitat pel tema.

En segon lloc, cal aclarir que amb aquesta enquesta no es pretenia fer un estudi exhaustiu sobre el tema sinó detectar cap on es decanta l'opinió del professorat. En aquest sentit hem elaborat un qüestionari molt senzill i ràpid de contestar, el que ha suposat que algunes preguntes plantejessin la possibilitat de més d'una resposta.

Com s'assenyala en l'encapçalament, s'ha procurat, dintre de les nostres possibilitats, que en la mostra hi hagués professorat de diverses comarques. I en els centres on s'ha arribat hi ha una forta presència d'alumnes d'altres cultures, bàsicament magrebins i gambians. També cal destacar que un 20% de les respostes provenen de professors que treballen a una escola concertada situada al barri de Ciutat vella de Barcelona.

Per tal d'analitzar sintèticament els resultats de les respostes a cada ítem del qüestionari, tot recollint l'opinió majoritària, s'ha pres com a punt de referència la mitjana aritmètica repartint-la de la següent manera :

entre 1 i 1.5 : totalment en desacord

entre 1.5 i 3.5 : en desacord

entre 2.5 i 3.5 : indiferent

entre 3.5 i 4.5 : d'acord

entre 4.5 i 5 : totalment d'acord

Pel que fa a la interpretació de les respostes a les tres primeres qüestions es pot dir que una majoria del professorat **no presenta cap mena de prejudici** davant l'alumnat que pertany a cultures minoritàries en la nostra societat. No consideren que sigui l'alumnat amb més fracàs escolar ni que el fet de ser presents a les aules faci disminuir el nivell acadèmic. Tampoc consideren que sigui un problema el fet de tenir-los com alumnes i, per tant, és

coherent el resultat de les respostes a l'ítem número 5 en el qual es respon majoritàriament que **no els provoca tensió** i

les de l'ítem número 6 quan no consideren que es posi en perill la disciplina de la classe quan aquests alumnes parlin entre ells la seva llengua, desconeguda per la majoria.

A la pregunta de si tenen en compte l'origen cultural dels seus alumnes a l'hora d'avaluar-los surt una mitjana dins la franja de la indiferència degut segurament a la mateixa ambigüitat de la pregunta. Tant pot haver contestat que ho tenia en compte el professor/a que avalua segons el procés d'aprenentatge, com el que no l'hi té perquè ni s'ho planteja, senzillament els suspèn.

És molt positiu que una gran majoria pensin que treballar en una classe multicultural **és un repte professional** (ítem n.7), ja que es pot interpretar com que ho consideren un enriquiment, cosa que concorda amb el fet que també una majoria estiguin d'acord en adaptar la programació a les necessitats educatives i d'aprenentatge que manifesten els alumnes novinguts (ítem n. 8) En les respostes a l'ítem n.9 es posa de manifest també una certa ambigüitat, la mitjana se situa en la franja de l'indiferència, ja que en la pregunta no s'especifica si les classes especials han de ser sempre, durant tot l'horari lectiu, o només en unes determinades hores on una atenció individualitzada els pot ajudar molt.

Pel que fa a la qüestió de si l'èxit escolar de l'alumnat de cultures minoritàries depèn de condicionants externs al centre, la mitjana se situa en la franja d'indiferent tot i que la resposta majoritària és que s'hi està d'acord. Es podria dir, doncs, que malgrat que moltes persones (47 d'acord i 10 totalment d'acord) pensen que des del centre no és des de l'únic àmbit on es pot incidir en l'aprenentatge, també n'hi ha força (30 indiferent, 13 en desacord i 7 totalment en desacord) que o bé no en tenen una opinió feta, o bé creuen que des del centre s'hi podria fer més.

És ben clara **la demanda de formació específica per al professorat..** Tot hi que hi ha 20 persones a qui els és indiferent, força més de la meitat ho demanen.

Quan a la pregunta de si han detectat actituds xenòfobes o racistes entre l'alumnat és força preocupant la quantitat de professionals que responen que sí (56 d'acord i 27 totalment d'acord). Es tracta d'una de les respostes més unificades en la franja positiva. Es pot dir doncs que no es tracta només d'una opinió sinó de la constatació d'un fet a partir de l'experiència.

És aclaparadora la resposta unànime a que **la xenofòbia i el racisme són fruit del desconeixement social, històric i cultural.** Es tracta de l'ítem (n. 13) on hi ha força coincidència de criteri. No és tan clara la unanimitat en considerar que els problemes personals o de desestructuració personal també porten a adoptar actituds xenòfobes o racistes (ítem n.14) ja que la mitjana de respostes se situa en la franja de la indiferència. Es podria dir, doncs, que la majoria de persones consideren que una bona educació intercultural que proporcioni coneixements històrics i socials, pot ajudar a pal·liar

comportaments xenòfobs o racistes. De tota manera també hi ha una gran unanimitat en opinar que el model familiar influeix en l'adopció d'actituds d'aquest tipus (ítem n.15)

Pel que fa a si les institucions educatives poden fer alguna cosa per a reconduir actituds socials de l'alumnat (ítem n.16) hi ha una clara majoria que opinen que sí.

Un dels aspectes més remarcables i optimistes dels resultats d'aquesta enquesta és l'opinió de gairebé la totalitat dels enquestats (ítem n.17 : 98 entre totalment d'acord i d'acord) manifestant que la **convivència amb nois i noies de cultures diferents és un enriquiment per als autòctons.**

També és força majoritària l'opinió que els nois/es nouvinguts han de fer un esforç per integrar-se a la cultura dominant. Aquesta qüestió (n. 18) hagués calgut matisar-la més en la pregunta, o proposar-ne una altra, ja que en les respostes tant pot contestar afirmativament aquell que pensa que han de fer l'esforç perquè és molt difícil la integració com el que considera que són els mateixos alumnes immigrants els qui no ho volen.

Tot i que no hi ha una clara resposta unànime a la pregunta de si es creu que la majoria dels nostres alumnes tenen una identitat cultural clara, hi ha més persones que hi estan en desacord (48) que no pas que hi estiguin d'acord (38). La mitjana, però, se situa en "l'indiferent" ja que n'hi ha 28 que o bé no s'ho han plantejat mai o no saben a què ens referim quan diem **una identitat cultural clara.**

Finalment, en la qüestió de si **la tutoria és l'espai educatiu propi per a una bona educació intercultural**, la majoria opina que sí (64) però n'hi ha 28 que opinen que no i 24 a qui els és indiferent. És evident doncs que les opinions estan diversificades, segurament, i per coherència amb d'altres respostes, hi ha força professors dels que han contestat l'enquesta que pensen que "educar" s'ha de fer sempre, en totes les classes i no només a l'hora de tutoria.

3. INFORMACIÓ PER ALS TUTORS/ES

Prèviament a la proposta d'unes **activitats d'educació intercultural per a la Tutoria** és important comptar amb una informació per tal que els tutors/es disposin de la sistematització d'uns coneixements necessaris per a portar-les a terme. Tot i que en l'apartat 5 BIBLIOGRAFIA es pot trobar gran quantitat de publicacions sobre els temes que interessin per portar a terme la Proposta, la manca de temps, la complexitat de la tasca i potser també l'economia personal o del centre fa necessari que es pugui disposar d'unes introduccions breus per tal que es disposi d'entrada d'una informació mínima per a la realització de les activitats. Aquestes informacions, en forma de reflexions teòriques, ressenyes de llibres, gràfics, i fins i tot de la reproducció textual d'una comunicació a unes Jornades Pedagògiques, volen servir de porta d'entrada per a posar-se a la feina, no pretenen en cap cas ser una anàlisi aprofundida de tots els factors que intervenen en la Tutoria i en la educació intercultural.

Així doncs, els temes ressenyats fan referència a les característiques de l'alumnat a qui va adreçada la Proposta, a les bases i l'origen de l'EI, la funció tutorial i a la dinàmica de grups ja que un treball que té com a objectiu prioritari la formació d'actituds no pot desentendre l'educació social i de cooperació dels nois i de les noies.

3.1. BREU INTRODUCCIÓ A LES CARACTERÍSTIQUES DE L'ADOLESCÈNCIA.

L'adolescència és una etapa molt important en el procés evolutiu de les persones ja que encara s'estan esdevenint un conjunt de canvis notables. Hi ha autors que la consideren com un moment essencial de la història de cada persona ja que condiciona en bona mesura les etapes posteriors del desenvolupament humà (Lehalle, 1986). Comença en finalitzar-se una època de latència emocional i per tant, si bé socialment ja se sap que serà una època de la vida on segurament sorgiran conflictes o problemes, encara falta molta més informació i coneixement sobre el que s'esdevé en l'interior dels infants i joves d'aquestes edats per tal d'ajudar-los a créixer i a superar les possibles crisis de manera positiva i esperançadora.

Actualment la majoria d'autors situen l'adolescència des dels 12-13 anys -transformacions puberals- fins als 20 o 21 quan s'assoleix un cert equilibri integrador. Coincideix plenament en la totalitat de l'Ensenyament Secundari (obligatori i post-obligatori) i en els primers anys d'incorporació al món laboral o a ensenyaments superiors. Es pot dir doncs, que els adolescents atravesen un llarg procés de reorganització i de profunds canvis emocionals pels quals cal passar abans d'aconseguir una realització més madura de la seva identitat.

Fierro (1997) resumeix el pensament de Kaplan (1986) en un quadre on s'especifiquen els trets més tòpicament atribuïts als adolescents

-Els adolescents són unes criatures patèticament susceptibles i vulnerables, apassionades i impulsives, totalment sexuals i egocèntriques. En realitat, però, àvids buscadors d'autenticitat moral.

*-A l'adolescent, no sap perquè, de cop se li presenta tristesa, desolació, angoixa i nostàlgia. No tenen manera de prendre consciència de què els seus estats d'ànim, canviants i les seves emocions aparentment capricioses són atribuïbles a la **pèrdua** del seu passat infantil.*

*-Els adolescents experimenten íntimament la desesperança que se sent quan no hi ha cap lloc al qual dirigir el desig, ningú a qui estimar, cap capacitat per a desviar límpuls sexual cap a una amistat o una activitat. Aprenen allò que representa **perdre el passat i també aprenen a reconèixer que aquest mai tornarà**.*

*-L'adolescència implica el complexíssim drama de passar d'una zona de l'existència a una altra diferent. És en aquest **punt crític de la vida humana** en què les passions sexuals i morals fructifiquen i troben la maduresa. L'individu passa llavors de la vida familiar a l'existència cultural.*

*-Allò que l'adolescent perd, i que tan difícil resulta d'abandonar, és l'enganxament apassionat als pares i a aquest diàleg que una vegada va ser el centre de la seva existència infantil. Per a **convertir-se en adult** ha d'aconseguir en algun moment el permís per a ser una persona amb capacitat de reproducció.*

*-És molt probable que algunes de les reminiscències que tenen els adolescents de la **infantesa com una etapa idíl·lica**, plena de felicitat i innocència, siguin formes d'encubrir les decepcions de l'adolescència.*

*-L'adolescència pot ser un gran drama de **passió i de rebel·lia** en el qual, al final, tot torna al començament, hi haurà camins oberts. Quan l'adolescència acaba, el caràcter del jove adult guarda les marques de les lluites interiors que ha experimentat.*

*-En la cronologia de la història de la vida, l'adolescència actúa com l'element unificador entre la infància i la vida adulta. La història d'una vida és molt més que una seqüència d'escenes, aconteixements i personatges, en el que el passat, el present i el futur estan units per un argument lineal. L'adolescència és **una etapa d'activa deconstrucció, construcció i reconstrucció**; un període en què el passat, el present i el futur es tornen a teixir i a enfilat amb fils de fantasies i desitjos que no segueixen, necessàriament, les pautes de la cronologia lineal.*

-El propòsit de l'adolescència no és borrar el passat sino immortalitzar allò que té de valuós i acomiadar-se de tots aquells aspectes que obstaculitzen la plena realització de les potencialitats sexuals i morals adultes. Aquest acomiadament conté una pena i una nostàlgia considerable.

Els nois i les noies adolescents es debaten continuament entre dos sentiments que en tots ells els fa patir : voler créixer i alhora continuar éssent un nen. És a través de la resolució d'aquest conflicte que es construeix la pròpia identitat

La construcció de la identitat.

L'adolescència és l'etapa de la vida clau per a la formació de la identitat personal, del propi "jo", lligat amb la pròpia història, és a dir de la memòria biogràfica que li facilita la interpretació d'experiències viscudes que serveixen per afrontar noves situacions. Segons Erikson (1972), el desenvolupament humà es regeix per un principi genètic, actiu i dinàmic i és durant l'adolescència quan l'individu aconsegueix viure en societat ja que hom es troba a ell mateix en la mesura que va trobant la dimensió comunitària. El mateix autor parla de "crisi d'identitat" ja que es crea una situació de conflicte que pot desembocar a estats mentals contradictoris. Aquesta crisi de vegades pot no notar-se aparentment i altres vegades és molt marcada i pot donar lloc a crear-se una *identitat negativa* que al llarg de la vida pot quedar com un aspecte rebel de la identitat total.

La noció d'**identitat** vindria a ser, doncs la representació mental que cada persona construeix basant-se en els seus sentiments, capacitats records i projectes referits a si mateix. No és però una representació cristal·litzada i immutable ja que és susceptible de canvis i modificacions ja sigui per addició de qualificacions nascudes d'experiències i realitzacions o per alguna discontinuïtat en el curs de l'evolució de la persona. Malgrat que la identitat posseeix un nucli perdurable, es va transformant en funció d'aspectes del passat (experiències, avaluacions socials sobre la persona i les seves capacitats...) i d'aspectes del futur : projectes i projeccions del present que posposen metes i creen, anticipadament, una imatge sobre com es vol ser.

El coneixement i l'acceptació del propi cos té una importància fonamental en el procés adolescent. Per una banda es té una forta necessitat de demostrar resistència, capacitat i esforç físics i, per l'altra banda, de posseir una auto-imatge corporal satisfactòria. Des d'aquest punt de vista hi ha, generalment, diferències entre sexes ja que els nois tendeixen a mostrar preocupació per la força física i les noies per la apariència positiva de la seva figura corporal. L'excés d'aquestes preocupacions pot portar angoixes que es poden transformar amb psicopatologies complicades com ara l'anorèxia.

En parlar de l'adolescència, encara que sigui breument, cal dedicar atenció a **la seva sexualitat** tot i que és extramadament difícil generalitzar-ne el concepte ja que cal partir de la base que hi ha moltes sexualitats adolescents o bé que hi ha molts adolescents, cadascú amb una peculiar expressió de la seva sexualitat, segons la seva història sexual personal. La sexualitat ha d'integrar-se harmònicament en el domini de les relacions socials, en l'afirmació de la identitat, en el coneixement de si mateix. Per a Erikson (1968) la sexualitat adolescent és una etapa més en el desenvolupament de capacitats de relació interpersonal com ara la d'intimitat i la mútua confiança

Si l'adult pot entendre aquests comportaments, comprendre que no voldrà dir mai que s'hagin d'acceptar passivament o de tolerar la transgressió sistemàtica de les normes, també farà possible que puguin sortir a la llum les actituds d'interès, d'apassionament, de demanda i de compromís seriosos. Si es crea un medi adequat, unes i altres s'aniran manifestant, es podran combinar, l'equilibri es trencarà una i altra vegada per tornar-se a refer de nou. I per refer-lo és absolutament necessari el paper de l'adult. Parlem d'adult per diferenciar-lo del professor ja que l'adolescent buscarà l'adult que hi ha dins del professor però sobre tot provocarà el nen que tothom té a dins. Si el mestre no n'és conscient o bé ho nega i no pot reconèixer els seus aspectes immadurs en lloc de poder-se confrontar amb l'adolescent hi entrarà en conflicte obert. El noi o la noia no només no hi trobarà l'adult amb qui confrontar les seves experiències sinó que convertirà el mestre en un altre noi amb qui revaloritzar.

Tanmateix al professorat se li demana una tasca feixuga: fer compatible tot aquest procés d'aprenentatge personal amb l'aprenentatge intel·lectual i d'adquisició de coneixements.

Confrontació amb els adults.

Tots aquests aspectes que hem assenyalat l'adolescent, no els viu tot sol. Si bé els comparteix amb el seu grup de referència és amb l'adult amb qui tracta de confrontar-se. Confrontament que vol dir poder trobar una persona madura a qui poder referir els seus conflictes i, per tant, poder-s'hi oposar si convé. És a dir, poder-lo idealitzar o si convé ridiculitzar. Poder trobar en l'adult una pantalla on projectar els conflictes d'identitat, de maduració, d'incerteses, etc. a fi i efecte de trobar una resposta que l'ajudi a estructurar-se. Si bé aquesta necessitat ja la tenia abans, en el procés de l'adolescència serà portada a l'extrem, com una manera de verificar a través del què fan els altres la certesa i la seguretat que estan buscant dintre seu.

Per tant, és a partir d'aquest procés que caldrà analitzar la problemàtica de l'adolescent i acostar-nos als seus comportaments d'oposició, de rebuig, de violència, etc. tant incòmodes però tant necessaris per trobar un espai on expressar-los i representar-los.

Relació amb l'estrany

És una característica de l'adolescència la necessitat de fer un grup, de fer pinya. L'adolescent se sent sol i molt indefens per tot l'allau de canvis que està vivint. Això el porta a buscar la seguretat a través de la complicitat amb els altres companys. És en el grup, que pot esdevenir fàcilment una banda si hi predominen els aspectes asocials, que l'adolescent se sent fort. Els nois tenen necessitat de sentir-se segurs i en tenen la necessitat a fi de fer front a l'estranyesa que té dintre seu. L'estranyesa d'estar dins un procés de canvi en què li costa reconèixer allò que s'espera d'ell, amb quins aspectes s'hi sent a gust, quins són els que rebutja no els vol o menysprea.

El problema que viu a dins fàcilment és traslladat a fora, llavors el rebuig es dirigeix a d'altres grups o colles, a determinats professors o cap els qui detenen l'autoritat. També es poden dirigir cap aquí és l'estrany, el qui és diferent per llengua, cultura o color de la pell.

Aquest rebuig cap a l'estranyesa no s'ha de confondre per sistema amb un comportament racista. Els mitjans de comunicació tendeixen a simplificar i a caure en aquest estereotip. L'estranyesa davant la diversitat és un fet natural en tot grup humà i amb més motiu en l'adolescent que es troba compromès en una tasca d'anar reconeixent tots els seus aspectes nous, les seves "estranyeses".

El plantejament de la interculturalitat ha de tenir present el procés que viu l'adolescent a qui li caldrà trobar en el professor una persona adulta que hagi après a conviure i a integrar l'estranyesa dintre seu.

3.2. CONSIDERACIONS SOBRE L'EDUCACIÓ INTERCULTURAL

L'afluència progressiva al nostre país d'infants i adolescent procedents d'altres cultures, generalment extracomunitaris, ha propiciat que, darrerament, es parli força de la necessitat d'una Educació Intercultural.

Fins fa pocs anys aquesta preocupació estava delimitada al col·lectiu d'ensenyants amb gitanos que des de diverses poblacions on hi ha alumnat d'aquesta ètnia s'esforçaven a trobar, individualment i col·lectiva, confluència de criteris i recursos per tal de millorar la pràctica pedagògica des de la vessant de l'intercanvi i la convivència en la diversitat cultural.

Actualment la preocupació s'ha extès a d'altres demarcacions, gairebé a tot el territori, on han vist que en poc temps canviava la procedència cultural del seu alumnat i que s'havien de plantejar la professió des d'una perspectiva diferent si volien tenir en compte les diverses minories que coexisteixen en els seus centres.

Fonaments pedagògics bàsics de l'Educació Intercultural

La paraula intercultural -amb l'ús del prefix "inter"- fa referència a una reciprocitat, interacció... és a dir respon a una voluntat d'intercanvi. Des del punt de vista pedagògic, **l'educació intercultural** presenta una intenció clara: fer el possible per tal que es produeixi interrelació i comunicació entre les diverses cultures que existeixen en una mateixa **societat multicultural**.

És doncs des d'aquest punt de vista que per a portar-la a terme s'ha de tenir en compte prioritàriament els aspectes següents :

1. En primer lloc s'ha de crear un clima d'acceptació i comunicació que comenci per la seguretat i la confiança amb un mateix i amb la pròpia identitat tant per part de l'alumnat com del professorat. De vegades caldrà animar als nois i a les noies a que vulguin fer partíceps als altres de la seva pròpia cultura o fins i tot a que prenguin consciència de la identitat cultural.
2. Detactar els coneixements previs i els preconceptes o prejudicis que tenen els alumnes sobre les cultures majoritàries i minoritàries de l'entorn.
3. Intentar tenir el màxim d'informació sobre els costums familiars i de la comunitat dels alumnes que assisteixen a les aules. Cercar punts de confluència o valors compartits i explicacions o fonamentacions sobre maneres de fer molt diferents a les majoritàries. Destacar els valors d'acceptació, respecte i tolerància com a valors positius i necessaris per a una bona convivència.

4. No perdre de vista que la comunicació intercultural, com tota interacció, pot generar conflictes i per tant disposar d'estratègies que ajudin a superar problemes de relació entre les persones.
5. Mantenir una curiositat cultural i una predisposició per a aprendre de les altres cultures tot valorant les seves aportacions com un enriquiment personal i social i, tot això, sense perdre de vista els propis orígens i una ferma la identitat cultural.
6. Manifestar-se obertament en contra cap a postures i ideologies que fomenten actituds racistes, xenòfobes o excluents encara que no s'hi manifestin obertament.
7. Tot i que es poden organitzar activitats pròpies o clarament enfocades a l'educació intercultural, com és el cas d'aquesta proposta, la tasca educativa ha de ser constant i en els actes diaris de la quotidianitat escolar.

Ressenyes bibliogràfiques

També darrerament s'han publicat diversos llibres i materials sobre Educació Intercultural a Catalunya i a l'Estat Espanyol. A continuació s'exposa **les dades bibliogràfiques, l'índex i la tria de fragments textuais** d'alguns dels més recents (publicats des del 1996 fins ara) i que fan aportacions útils i clarificadores sobre el tema :

DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT (1996)

Educació Intercultural

Orientacions per al desplegament del Currículum, Barcelona

Contingut

1a part : Arguments antropològics, sociològics i legals
Concepte i objecte de l'educació intercultural
Importància del professorat

Extret del resum : **La pluralitat de la nostra societat demana que tots els alumnes assoleixin una competència cultural bàsica : un conjunt d'actituds i aptituds integrals d'arrelament a la pròpia comunitat i obertura, respecte i diàleg, tolerància i sentit crític, convivència i superació constructiva de conflictes, etc.*

**L'essencial d'una cultura és el conjunt de significats compartits pels membres d'una comunitat, que donen un sentit diferent a la realitat.*

**L'educació intercultural és la resposta pedagògica a l'exigència de preparar persones capaces de desenvolupar-se en una societat pràcticament intercultural i idealment democràtico-pluralista.*

**L'educació intercultural només és possible si els professors/es arriben a copsar l'important paper que juguen en l'èxit d'aquest enfocament pedagògic*

2a part : Orientacions per a un currículum intercultural : orientacions per dissenyar el Projecte Educatiu de Centre i el Projecte Curricular de Centre.
Consideracions sobre el currículum global de centre

3a part : Orientacions i exemplificacions d'alguns recursos per treballar la interculturalitat a l'educació infantil i primària

JORDÁN, JOSÉ ANTONIO (1996)

Propuestas de educación intercultural para profesores

Ceac, Barcelona

Contingut

1a part. La realitat i la fonamentació conceptual : Del fet multicultural a l'educació intercultural. Concepte de cultura. Concepte i objectius de l'educació intercultural.

L'Educació Intercultural pretén que tots els alumnes, de tots els centres, a través de qualsevol àrea i àmbit curricular, assolixin una sòlida competència cultural ; és a dir, una sèrie d'aptituds i actituds que els capacitin per a funcionar adequadament en les nostres societats multiculturals i multilingües.

Objectius de l'EI :

-Cultivar actituds interculturals positives : *respectar i tolerar les diferents formes d'entendre la vida. Valorar els aspectes positius d'altres cultures. Fomentar l'obertura que faciliti l'enriquiment personal i cultural. Empatitzar amb valors i creences d'altres cultures. Superar prejudicis. Potenciar el sentit crític constructiu cap a la pròpia cultura. Identificar-se amb la comunitat cultural pròpia amb esperit obert : sentiment d'autoestima cultural.*

-Millorar l'autoconcepte personal, cultural i acadèmic dels alumnes_: *acollir i acceptar a tots els alumnes de forma incondicional. Tenir cura de la seguretat socioafectiva que neix de saber-se vinculat a una comunitat cultural concreta. Ajudar a descobrir els punts forts i valuosos de la personalitat dels alumnes. Reconèixer els progressos acadèmics. Incentivar la participació escolar. Introduir elements culturals.*

-Potenciar la convivència i la cooperació entre alumnes de cultures diferents_: *Ajudar a descobrir les semblances culturals. Incentivar aprenentages i jocs cooperatius. Aconseguir la integració sòcio-afectiva. Capacitar per a resoldre positivament els conflictes. Facilitar la comunicació intercultural. Desenvolupar habilitats d'acció cívico-cultural.*

-Potenciar la igualtat d'oportunitats acadèmiques en tots els alumnes : *Buscar el màxim rendiment escolar en tots els alumnes. Tenir en compte les discontinuïtats culturals Planificar les adaptacions curriculars. Mostrar expectatives positives respecte les possibilitats de tots els alumnes.*

2a part . Currículum i educació intercultural : El marc curricular teòric. El Projecte Educatiu de Centre i el Projecte Curricular de Centre. Idees per a treballar la interculturalitat en les diverses àrees. El currículum global de centre. Les tutories : un temps curricular.

En aquesta part del llibre s'hi pot trobar una sèrie de suggeriments que poden ajudar a incloure aprenentages d'EI en les diferents àrees del currículum. També conté una *Guia d'avaluació del clima intercultural del centre* que pot ajudar a reflexionar a la comunitat escolar sobre si realment tenen en compe, en la pràctica diària, l'organització d'espais i activitats que afavoreixen una veritable EI per a tot l'alumnat.

3a part . Principis i estratègies pedagògiques : El professor com "instrument pedagògic". Mètodes per a millorar el rendiment escolar. Estratègies eficaces per a cultivar actituds interculturals. Principis i exemples de resolució de conflictes ètnico-culturals

JOVÉ I MONTCLÚS, GLÒRIA (1996)

La diversitat cultural a l'escola

Universitat de Lleida

Contingut

1a part . Fonamentació teòrico-conceptual entorn de la diversitat cultural als centres educatius : Trets definitoris de la cultura gitana. Educació i cultura gitana : la institució escolar com a protagonista en l'educació formal.

2a part. La investigació-acció com un model per a la formació docent i la millora professional : la investigació-acció i la diversitat social i cultural.

Es tracta d'una interessant proposta que relaciona la investigació-acció amb el procés de reflexió i d'autocrítica objectiva necessaris en el tractament pedagògic de la diversitat social i cultural.

Per tal de fer la descripció més completa possible sobre la situació o realitat que es pretén millorar considera imprescindible enregistrar informació provinent de tres grans àmbits :

VISIÓ FAMILIAR.- Entesa com a tots aquells aspectes que fan referència en general a la comunitat i a les famílies dels infants protagonistes de l'estudi.

TASCA PROFESSIONAL.- Tots aquells aspectes que fan referència a la tasca realitzada pels professionals ja siguin interns o externs al centre educatiu però que estan relacionats amb l'escolarització d'aquests infants.

VISIÓ DE L'INFANT.- Tots aquells aspectes que fan referència a la visió que es té d'aquests infants per part dels professionals implicats en el procés d'escolarització.

SALES, A. , GARCÍA, R. (1997)

Programas de educación intercultural

Desclée De Brouwer. Bilbao

Contingut

1. El fenomen multicultural. Origen i fonaments ideològics : Assimilacionisme. Integracionisme. Pluralisme. Interculturalisme. Perspectives antropològica, psicològica, sociològica i lingüística del fenomen multicultural. El fenomen multicultural i l'educació.
2. El concepte d'educació intercultural
3. Polítiques, models i programes interculturals.
4. La formació d'aptituds des del model intercultural.
5. La formació intercultural del professorat.
6. Com elaborar un programa d'educació intercultural..

*Per aconseguir la formació d'actituds interculturals, els programes podran basar-se en la utilització de tres grans blocs d'estratègies educatives : **Participació Activa, Cooperació en l'aula i Comunicació Persuasiva.***

*De les moltes tècniques de **Participació Activa** que existeixen racomanem les de **Aproximació Didàctica, Role-playing i Discussió en grup.***

***Aproximació Didàctica** : consisteix en presentar informació sobre un tema per a donar-lo a conèixer i provocar la reflexió i el debat crític, de manera que es s'apregui a raonar els propis arguments i a contrastar-los amb d'altres punts de vista i perspectives, evitant i corregint els prejudicis i estereotips que provenen de les generalitzacions.*

***Tècnica del Role-playing** : consisteix en la presentació d'una situació- problema en la que intervenen dos o més personatges, que sostenen postures oposades, per a que la representin voluntàriament un grup d'alumnes, mentre la resta de companys fan d'observadors per a la posterior anàlisi i debat col·lectiu.*

***Discussió en grups** : els alumnes s'organitzen en petits grups anomenant un coordinador i un secretari per a moderar i prendre nota del desenvolupament de la discussió. Amb aquesta tècnica els alumnes aprenen a defensar les pròpies idees i a respectar les dels altres en un diàleg democràtic per a la resolució de conflictes i la presa de decisions des de postures conciliadores i solidàriament compromeses.*

DELGADO, MANUEL (1998)

Diversitat i integració

Empúries. Barcelona.

Contingut

1. Racisme cultural i dret a la identitat a Catalunya
2. Qui pot ser "immigrant" a la ciutat ?
3. Els miratges de la identitat.
4. Diversitat cultural i integració social
5. Les figures de l'exclusió.
6. Nació, cultura i societat a Catalunya.

De la INTRODUCCIÓ :

L'obra que ara s'inicia és una reflexió sobre l'heterogeneïtat cultural a Catalunya a finals del segle XX i la manera com aquesta s'articula en formes socials que pugnen per esdevenir justes i integrades. Hi ha diverses qüestions protagonistes. Una és la denúncia de les formes astutes que adopta el racisme en els nostres dies, a l'ampara sobretot de la defensa d'una imaginària integritat cultural. En relació amb això, es remarca la condició falsejada de tota etnicitat i el frau que implica prendre seriosament la idea que una cultura pot ser una realitat immutable i ahistòrica, tal i com es pretén des del nacionalisme essencialista. També hi ha una preocupació per fer una defensa de la convicció que no hi ha res d'incompatible entre un elevat grau de pluralisme pel que fa les formes de fer, de dir i de pensar, i un nivell adequat d'homogeneïtat social, el suport de la qual ha de ser la igualtat legal i política entre els individus

Orígens de la multiculturalitat

1. **Moviments reivindicatius sociopolítics dels anys 60 als Estat Units.** La comunitat negra es revolta contra la discriminació social i política. Aquestes protestes tenen ressò a d'altres països occidentals, per exemple : els asiàtics a Anglaterra, els indis al Canadà, els aborígens a Austràlia, els indonesis als Països Baixos. Les demandes d'aquests grups se centren en l'educació i ben aviat es desenvolupen programes educatius en resposta a les pressions sociopolítiques que, a la vegada, s'extenen a d'altres grups marginats : minories lingüístiques, dones, discapacitats, etc.
2. **El fenomen migratori** que també des dels anys 60 es va produir als països industrialitzats, sobretot Alemanya, França, EEUU, Suècia, Anglaterra Suïssa i Austràlia. Molts d'aquests països van veure augmentar la població d'una manera accelerada.¹ i això va comportar que s'haguessin de fer plantejaments polítics respecte a la població creixent multicultural.
3. **El ressorgiment de les minories històriques.** La crisi de l'hegemonia de l'Estat-nació i la resistència de minories culturals, basca, galesa, quebequesa, catalana...ha accentuat i ampliat el desig de conservar el sentiment d'identitat cultural.
4. **La interdependència mundial,** l'apertura de fronteres, la facilitat i la rapidesa de les comunicacions i de la informació així com la globalització dels problemes polítics i econòmics fan cada vegada més interdependents a tot els països del món i, per tant, cada vegada més necessàries les relacions interculturals.
5. **La crisi econòmica de l'anomenat 3r món** produïda en gran part per la descolonització afavoreix que continuament hi hagi un nombre considerable de famílies que emigrin cap a d'altres països amb la intenció de millorar les seves condicions de vida.

¹ Segons descriu JORDAN ,1992 a la República Federal Alemanya hi van arribar durant 30 anys (1955-85) gairebé 4 milions d'immigrants, dels quals un milió i mig eren turcs. L'estimació és que cap a l'any 2000 n'hi hagin cap a 7 milions.

Quadre resum de les polítiques socials i educatives a la Gran Bretanya i a Europa²

Primera Fase (De la Post-guerra fins al 64) ASSIMILACIÓ IMPLÍCITA	Segona Fase (1964-1975) ASSIMILACIÓ EXPLÍCITA
Camp social	Camp social
Tot súbdit britànic té dret a entrar en el Regne Unit -arribada massiva d'immigrants -formació de barris ghettos Efectes de la segregació L'estabilitat en el país d'acollida provoca : -reagrupaments familiars -es restringeix la ciutadania britànica (1962)	Mesures contra la discriminació racial en hotels, cafès, transports públics...Però no en vivenda, mercat de treball, ensenyament. Rebuig del terme immigració.
Camp educatiu	Camp educatiu
Assimilació cultural sense cap política explícita	Existeix ja una política educativa : -control del percentatge d'immigrants a l'escola (un màxim de 35%). -creació de zones de prioritat educativa -tenir en compte la diversitat cultural en l'ensenyança : *currículum del turista (afagits folklòrics i esporàdics de la cultura minoritària) *adaptació positiva del bilingüisme (llengua materna-llengua del país d'acollida) *superació de l'ensenyança compensatòria.

A+B+C=ASSIMILACIONISTA		
A	B	C
-immersió en el corrent dominant -llengua i cultura de la societat majoritària -satisfacció privada de les necessitats culturals pròpies	-compensació -superar els inconvenients que tenen els nens de cultura minoritària davant la llengua escolar majoritària. -necessitat de trobar les causes del fracàs escolar	-llengua materna com a ESTRATÈGIA per a millorar la llengua -justificació en principis psicopedagògics -programes en llengües originàries

²Extret de MEROÑO, N. (1996) *La Práctica Intercultural en el Desarrollo Curricular de la Educación Primaria* MEC. Madrid

Tercera fase (1976-1980)	Quarta fase (1981-1984)	Cinquena fase (198...)
POLÍTICA MULTICULTURAL EXPLÍCITA	ENSENYAMENT MULTICULTURAL	EDUCACIÓ ANTIRACISTA
Camp social		
-Inici de la crisi econòmica -Ligitimació de la societat majoritària -Creació d'una comissió sobre la igualtat entre les races	Ajuda financera del govern i d'empreses comercials	
Camp educatiu	Camp educatiu	Camp educatiu
Vinculació del fracàs escolar : -al racisme -a l'entorn familiar -a d'altres factors La formulació del currículum mediatitzada per la presència de les minories ètniques Les associacions d'ensenyants intenten introduir una política d'ensenyament intercultural	Reconeixement d'una ensenyança multicultural a nivell teòric i pedagògic. -primeres memòries polítiques sobre ensenyança multicultural -el pluralisme ja és acceptat polítiques escolars completes -currículum escolar atent a la diversitat cultural Creació d'un programa nacional de formació de mestres educadors	Accentuació de la reducció dels prejudicis i abolició del racisme. S'identifica el racisme en les matèries escolars Presca de posició exclussiva i polititzada en favor d'una ensenyança antiracista. Reserva a la formació pedagògica intercultural Rebuig per part dels grups dominants i de les elits de la necessitat de l'ensenyança intercultural.

ENSENYANÇA DE LA CULTURA D'ORÍGEN	EDUCACIÓ INTERCULTURAL
D	E
-Respecte a la identitat cultural -Dret a la diferència -Segregació	Currículum dirigit a tots els alumnes les diferències culturals majoritàries o minoritàries es converteixen en part del currículum Comença una dinàmica d'interrelació mútua

3.3. LA FUNCIO TUTORIAL

Un dels aspectes més rellevants i necessaris de la nova Educació Secundària és la creació de la figura del tutor/a com a responsable del seguiment del procés educatiu dels alumnes. Cada centre elabora el seu Pla d'Acció Tutorial a partir de les necessitats de l'alumnat i el tarannà de l'equip elaborador i coordinador d'aquesta tasca.

Pel que fa la relació entre la Tutoria i l'educació intercultural m'ha semblat summament interessant i útil la transcripció del text següent. En la recerca de material no he trobat res que fos més clar, innovador i que anés realment al fons de la veritable qüestió. Es tracta del testimoni d'una mestra amb experiència que reflexiona amb realisme i entusiasme sobre el mestratge en la secundària. És per aquest motiu que el transcripció literalment.

2a JORNADA D'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA AL MARESME
COMUNICACIÓ PER A L'ÀMBIT : ACCIÓ TUTORIAL
FER DE MESTRA

M'atreveixo, en aquesta jornada del MEM, a posar veu a algunes petites reflexions per si poden servir en el debat sobre l'acció tutorial, des d'una vessant que jo trobo interessant : la de les relacions humanes que s'estableixen en aquesta tasca.

Penso que el fer de mestra és, abans de qualsevol altra cosa, participar una trobada humana entre persones d'edats diferents que per un atzar burocràtic coincidim en un espai -l'institut- que ens és comú. És, ben cert, una relació amb data fixa, ja que possiblement començarà, amb tota puntualitat, en un mes de setembre i acabarà, de cop, el mes de juny del mateix curs, o, com a molt, del curs següent.

Però, en aquest marc tan precís i pautat, es crea un microcosmos on hi poden passar coses ben diverses, i on algunes poden arribar a tenir certa importància en la vida de l'alumnat que se'ns és confiat.

Jo diria per començar que el més important és la persona, les persones que juguen en aquesta relació. I dir això, és evidentment, una obvietat, però una obvietat que em suggereix algunes reflexions.

La primera que actuem, ho volguem o no, no només damunt els aspectes cognitius o les capacitats d'aprenentatge d'uns adolescents, sinó damunt de tota la seva persona, persona que, ja només per l'edat en la qual es dona la trobada, sol ser en època de crisi.

Però a més cada alumne ve amb una història que desconeixem i que se'ns anirà fent evident, poc a poc, a través dels informes de la primària, d'entrevistes amb la família, del que vulgui explicar-nos i del que nosaltres mateixos anirem percebent.

Una altra és que possiblement, una part del grup ho sigui d'alumnes amb dificultats d'ordre divers, i sense massa expectatives d'èxit escolar. I és que potser el terme "diversitat" no pot incloure totes les problemàtiques que avui presenten els alumnes de la Reforma ; em sembla que "diversitat" queda massa curt quan som davant

la "desigualtat" que aquesta societat capitalista-liberal genera ; és a dir, davant d'aquells nois i noies que en la infantesa o en l'adolescència no han pogut tenir uns mínims vitals que els hagin permès créixer i evolucionar amb efecte, siguin quins en siguin els motius, justificats i injustificables ; això és igual.

I ser davant la desigualtat pot comportar per als docents observacions que condueixen a determinades opcions les quals, al seu torn, poden fer elaborar unes actituds educadores del tot positives. Certament, no som culpables de la situació social d'aquest alumnat. Jo no em puc sentir culpable d'un pare alcohòlic, d'una mare drogadicta, ni que la Sarita visqui a la riera d'Argentina, però això passa en una ciutat i en una societat que compartim, i, potser, aquest fet em demana un cert compromís per ajudar-los.

A vegades, sense voler, fem sentir als alumnes en risc de marginació responsables de la seva situació més que dels seus actes i això ho trobo molt injust. Si és important ajudar-los a ser conscients del que fan, no trobo que els puguem passar factura del món en el qual viuen. Crec que les estratègies d'educació intercultural, segons les quals l'alumne que tenim davant pot estar molt lluny dels nostres supòsits culturals, però amb el qual hem de trobar punts de coincidència i de col.laboració, són molt adequades per entendre una mica els nois i les noies dels nostres barris perquè si partim només de la nostra ètica i de la nostra estètica, difícilment els podrem arribar a acceptar.

Potser aquesta acceptació implícita és la base d'una bona acció tutorial. Que l'alumne entengui que, malgrat que el renyem, malgrat que el forcem a treballar, malgrat altres moments de tensió, nosaltres som al seu costat, confiant en tot el positiu que endevinem que té en la seva manera de ser, encara que ell no ho sàpiga o que ho vulgui amagar, que senti que fem una aposta pel seu futur, encara que no tinguem cap recurs per apropiari-li-ho.

Ser una miqueta el seu model, una miqueta el seu amic i molt, molt el seu mestre, sense sortir-nos d'aquest paper, però implicant-nos-hi a fons, pot ser una porta cap a la seva esperança i cap el nostre treball il.lusionat.

Cal que diguem també a qui ens vulgui sentir que l'institut hauria de ser un nucli de treball multiprofessional, els mestres sols, sense educadors, assessors, treballadors socials ni psicòlegs escolars, no podem de cap manera donar resposta a l'enorme complexitat de la desigualtat. Sense aquest treball conjunt, permanent i minuciós, que permeti una major col.laboració amb les famílies, els i les adolescents de risc no podran superar les seves dificultats.

Però l'institut no ho és tot. Caldria també que els barris fossin realment educadors, no immenses bosses de burilles i de clofolles de pipes, evidència, més que d'altra cosa, d'un gran avorriment, a l'edat on tot hauria de ser activitat i progrés.

L'acció tutorial, caracteritzada per la nostra fe en les, a voltes invisibles, possibilitats dels alumnes, vehicle d'altres intervencions professionals, inserida en un barri viu d'una ciutat viva, seria realment molt més eficaç.

No tenim gaire res de tot això. Els recursos que el poder vol dedicar són massa minsos per als qui més ho necessiten i sovint es perden en despeses vergonyoses. Però el reivindicar-ho forma part del nostre compromís professional i ciutadà, com en forma la qualitat de la quotidianitat de la nostra tasca.

Fer de mestra és, i em sembla que ho serà sempre, una tasca solitària i solidària. Solitària perquè és en la profunditat d'un mateix on pouem l'empenta del dia a dia i les

I les solucions als moments difícils ; solidària perquè ho fem entreteixint-nos amb companys i companyes que desitgen el mateix que nosaltres i, lluny del corporativisme trampós, sentim que fem pinya. Solidària també perquè treballem per una ciutat millor.

Jo, permeteu-me un toc personal, fa 33 anys que faig de mestra a Mataró i solc tenir una paradoxal duplicitat : per una banda la sensació que, des que treballava a l'escola de Cirera, aquella que els pares construïen els caps de setmana i els mestres i els infants ocupàvem els dies feiners, estic al mateix punt on era, amb els mateixos problemes i les mateixes il.lusions. Però per una altra banda cada dia fent coses noves ; aquest curs el repte del treball cooperatiu i el teatre. Serà el que diu Foix que en aquesta feina “exalta el nou i enamora el vell” ?

No sabia dir, i hi he pensat molt si, a Mataró, ara estem millor o pitjor que en aquell llunyà setembre de 1965, sota la dictadura, quan vaig començar a treballar. Molt hem avançat, però també es besllumen signes tan alarmants en tants àmbits, que cal estar molt amatents...

Fa pocs dies en un curs a Vilanova, la Nàdia, una mestra algeriana que degut a la nostra injusta llei d'estrangeria, difícilment podrà exercir mai a Catalunya, deia que els mestres hauríem d'educar la “intel.ligència del cor”

Per a mi aquesta breu expressió : “la intel.ligència del cor”. Fou com un raig de claredat. I tant ! Hem de ser capaços des de la tutoria, d'ajudar els nostres infants i joves a avançar en el camí de la intel.ligència que tot ho comprèn, que tot ho estima...

*Maria Majó i Clavell
Mestra de català i tutora
a l'IES Thos i Codina
Març de 1998*

3.4. APUNTS SOBRE LA DINÀMICA DE GRUPS

Què s'entén per grup

Segons Aubry³(1965) un grup és :

- una persona moral
- dotada d'una finalitat, una existència i un dinamisme propis
- diferent a la suma de persones que el componen
- però estretament dependent de les relacions que s'estableixin entre ells.

Etapas en la vida d'un grup

Els grups, com les persones, tenen un creixement que suposa un procés evolutiu. Mucchielli, (1970)⁴ assenyala les següents etapes :

1a Etapa : LA RECERCA D'UNA SEGURETAT

Al començament no hi ha grup. Cadascun dels membres tracta de buscar la seguretat ja que tothom s'hi sent insegur. Tothom porta posada una "màscara", es parla fluixet i quan es parla el diàleg no aprofundeix en res.

2a Etapa : COMENCEN ELS CONFLICTES

En aquesta etapa les persones intenten treballar juntes. Es busca en els altres un cert grau de sinceritat. La gent comença a treure's les "màscares" i comencen a manifestar-se tal com són. Algunes persones senten un gran pànic a aquesta situació i tendeixen a agredir per tal d'afermar-se o defensar-se. És quan comencen a sorgir conflictes. Al final d'aquesta fase comença la tolerància.

3a. Etapa : TOLERÀNCIA APARENT

Després d'un començament tàcit de tolerància comença la discussió. Hi ha una autèntica participació i el clima del grup és més relaxat. Aquest moment es capta perquè es tendeix cap a la unanimitat, com si tothom hagués d'estar d'acord. Els conflictes fan por i s'intenta tapar-los fent concessions. L'acord, però, només és verbal, aparent, si no és supera aquesta fase el grup no avança, no es treballa.

³ AUBRY, JM, SANT-ARNAUD, Y(1965). *Dinámica de grupos. Iniciación a su espíritu y a algunas de sus técnicas*. Euramérica. Madrid. Citat per BRUNET JJ, NEGRO, JL. (1996) *Tutoría con adolescentes*. San Pio X. Madrid.

⁴ MUCCHIELLI, R. (1970) *La dinámica de los grupos*. Ibérico Europea. Madrid

4a Etapa : ESTRUCTURACIÓ DEL GRUP

El grup sent la necessitat d'una estructura, d'una organització. Es pren consciència dels límits i els marges de llibretat del grup. Sorgeixen els problemes de recerca d'una autoritat moral del grup, sorgeixen els rols, els lideratges, les estratègies de funcionament.

5a Etapa : AUTOREGULACIÓ I FUNCIONAMENT DEL GRUP

El grup avalua el seu progrés, controla el seu funcionament, i estableix unes certes normes. Si cal modifica la pròpia situació.

Si s'arriba a aquesta etapa podem dir que el grup funciona, es controla i es governa.

La descripció d'aquestes etapes no vol dir que tots els grups les superin totes ja que hi ha grups que de vegades s'estanquen en la primera o la segona i no passen d'aquí. Segons els seus membres

La cohesió del grup

En la vida dels grups hi ha diversos factors que forcen les dinàmiques cap a la cohesió necessària per al bon funcionament o cap a la disgregació o funcionament negatiu que impedeixen el funcionament i provoquen la "mort del grup". Aquests factors són molt diversos i responen tant a comportaments individuals com a interaccions incompatibles entre els membres del grup.

Un grup amb un funcionament negatiu pot produir :

- agresions interpersonals (amb persones molt conflictives poden arribar a ser agressions físiques).
- abandonaments temporals. Persones que temporalment s'aïllen del grup. Hi ha abandonaments que poden ser definitius.
- desorganització que impedeix la realització de qualsevol tasca en comú.
- la incomunicació entre membres que produeix una font permanent de conflictes. De vegades aquesta incomunicació és deguda a que es dona per suposat que tothom sap o està d'acord en una sèrie de coses i en realitat no és així.
- la incomprensions dels punts de vista dels altres.

Una de les funcions del tutor/a és mantenir la cohesió entre els alumnes i un dels factors que el poden ajudar més, és l'organització d'activitats en petit grup ja que amb menys persones les interaccions acostumen a ser més senzilles i així es donen elements per aprendre a treballar amb d'altres. Quan hom té experiència i disposa de recursos per treballar en petit grup té més seguretat i, per tant, està més tranquil en d'altres situacions col·lectives com és el grup classe.

Alguns factors que fomenten la cohesió dels grups

1. En relació amb els objectius del grup :

- L'existència d'objectius de grup
- Que els objectius siguin clars, motivadors, concrets i avaluables.
- Que hagin estat determinats amb la participació de tots els membres del grup.
- L'existència d'un clima de flexibilitat respecte a la manera com el grup intenta assolir els objectius.
- L'interès i l'entusiasme per part de tots en l'assoliment dels objectius.
- La satisfacció que produeixen els èxits que el grup va aconseguint segons els objectius proposats.
- El sentit de grup o "esperit d'equip", que reforça el sentiment de pertinença al grup. En aquest sentiment hi té molt a veure la satisfacció dels èxits obtinguts pel grup.
- La reformulació dels objectius i la seva revalorització quan el pas del temps o qualsevol circumstància provoca que el grup es replantegi o modifiqui algunes d'elles.

2. En relació amb el lideratge i els rols de grup.

- L'existència d'un líder o animador.
- Un estil democràtic d'animació o de lideratge
- Distribució de rols o feines dins del grup, de manera que tots els membres del grup participin de l'acció i en l'assoliment d'objectius, de manera que a cadascú se li assigni un paper en funció de les seves possibilitats i al servei del grup.
- Responsabilitat de tothom en la feina a realitzar.
- Eficàcia de cadascú en el rol o en la feina a fer.
- L'existència d'un clima de grup que fomenti l'originalitat de cadascú i on també cadascú pugui posar en joc la seva creativitat al servei dels objectius del grup.

3. En relació al clima socio-emocional o afectiu del grup.

- Crear un ambient físic que contribueixi a l'espontaneïtat, la participació i la cooperació. En aquest sentit són molt importants les condicions materials de l'espai, la distribució de les taules i les cadires, la situació d'unes persones respecte a les altres, el silenci ambiental, ambient agradable, etc.
- Desenvolupar en el grup les actituds de cooperació i de participació.
- L'ambient o clima del grup ha d'afavorir la satisfacció de les necessitats dels membres del grup :
 - la necessitat d'expressar els propis sentiments.
 - el desig de ser acceptat i comprès
 - la necessitat de ser valorat.
 - el desig de triomfar i tenir èxit
 - la necessitat d'afecte.
- Fomentar la comunicació i la interrelació.

-reduir les tensions que es produeixin en el grup.

4. En relació amb l'avaluació que el grup fa d'ell mateix :

-Existència d'activitats d'autoavaluació periòdica del grup.

-Avaluar periòdicament si els objectius del grup responen als interessos i a les necessitats dels seus membres ; reformular els objectius i modificar-los si és necessari

-Avaluar periòdicament el grau de cohesió i els processos que es donen en relació a les necessitats afectives de cada membre.

El treball de grup i l'educació intercultural

L'educació intercultural, a més dels coneixements culturals que aporta, és bàsicament una eina educativa en la formació integral de la persona. El foment d'actituds de respecte, de solidaritat i de cooperació proporcionen un bagatge humà ric i extraordinàriament positiu en el desenvolupament de les persones. I aquesta educació s'ha de fer sempre des del grup des de la interacció continua que es té amb les altres persones. La majoria d'autors que proposen activitats d'educació intercultural utilitzen tècniques, recursos i estratègies de treball en grup que es poden englobar en tres grans blocs :

-Tècniques de participació activa (plantejament de problemes, estudis de casos, discussió en grups, recerca d'informació, debats...)

-Tècniques de cooperació a l'aula (treballs de grup que necessàriament s'han de fer amb l'aportació de tots els membres o d'altres grups)

-Estratègies sociomoral i socioafectives.

JORDAN (1996) situa aquestes darreres com les més efectives per a provocar un canvi d'actituds. Les classifica de la manera següent.

1. Estratègies sociomoral :

a) Diàlegs clarificadors a partir de comentaris que ajuden a desvetllar actituds latents.

b) Full de valors. A partir d'un breu text, es fa preguntes que estimulin a reflexionar sobre els valors que es mantenen sobre un tema determinat

c) Frases inacabades que donen l'oportunitat de pensar sobre els valors propis dels temes multiculturals i axí poder-los defensar en públic.

d) Comprensió crítica de problemes socials.

e) Discussió de dilemes

f) Autoevaluació i autocontrol per tal d'aconseguir modificar alguna actitud o conducta personal que suposi conductes discriminatòries.

2. Estratègies socioafectives. Per exemple el vídeo "Una classe dividida" sobre una experiència realitzada a EEUU sobre les actituds racistes d'uns alumnes.

4. PROPOSTA D'ACTIVITATS D'EDUCACIÓ INTERCULTURAL PER A INCLOURE EN EL PLA D'ACCIÓ TUTORIAL

Es presenta a continuació un ventall d'activitats d'Educació Intercultural per incloure en el Pla d'Acció Tutorial englobades en 10 **Temes bàsics** :

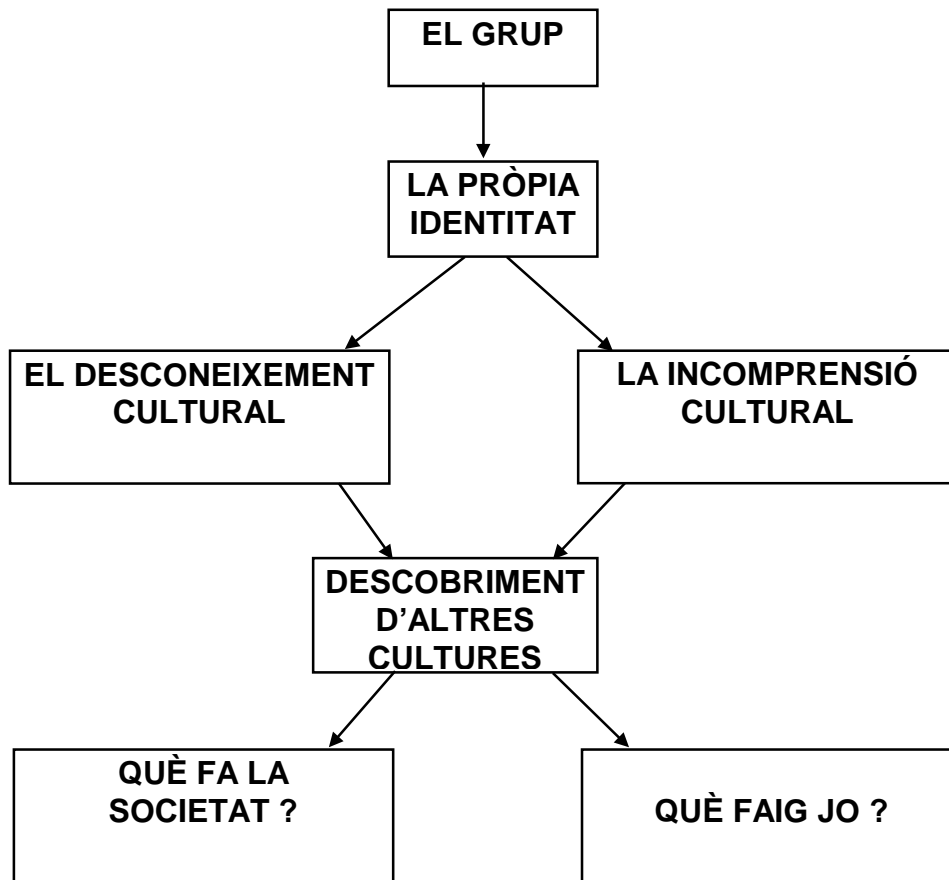
1. **El coneixement del propi grup.**
2. **El treball de grup.**
3. **Els conflictes del grup.**
4. **La cultura i la identitat pròpies.**
5. **El desconeixement cultural : prejudicis i estereotips.**
6. **La incomprensió cultural.**
7. **Descobriments d'altres cultures.**
8. **Què fa la societat I : Organismes internacionals.**
9. **Què fa la societat II : Les ONG.**
10. **Què podem fer nosaltres.**

Aquests deu temes són els mateixos per als quatre cursos de l'ESO. Les activitats poden variar si ja s'han fet en cursos anteriors. També el nombre de sessions pot variar d'un tema a un altre segons les activitats proposades, les dinàmiques dels grups, etc.

El recorregut didàctic de les activitats i la tria dels temes respon al següent raonament :

El punt de partida és **el grup** social més pròxim en les relacions escolars. És important adonar-se què vol dir formar part d'un grup : les interaccions que hi actuen, els rols i les **dinàmiques que s'hi estableixen**. En tot grup, però, existeixen **conflictes** i tensions pròpies de la convivència, cal analitzar-les per tal de, si convé, posar-hi remei o si més no, prendre'n consciència. El grup és format per individus amb una **identitat pròpia**, personal i **cultural**. Cal que ens posem d'acord sobre què vol dir "identitat" i "cultura" i que en compartim una de bàsica encara que les nostres famílies tinguin procedències diferents. També és necessari adonar-se que, en el fons tenim **prejudicis** sobre altres cultures perquè les **desconeixem** i, per tant, s'ha de buscar informació per a descobrir-ne els **trets característics** de les més properes. Així mateix veurem com la humanitat ha creat **organismes** polítics i culturals per tal de defensar les cultures però com que no sempre els humans obeïm les lleis i els poder polítics i econòmics creen desigualtats entre les persones, hi ha un gran ventall d'**associacions** bàsicament formades per persones **voluntàries** que esmercen un gran esforç i dedicació per a treballar per a pal·liar i defensar els drets culturals. I finalment ens podem preguntar : **i nosaltres què hi podem fer ?**

El recorregut el podríem resumir en el quadre següent :

L'Educació Intercultural com a part integrant del PAT.

L'Acció Tutorial està regulada en l'Ordre del Departament d'Ensenyament de 5 de maig de 1989 per la qual s'estableix un programa d'AT que orienta la planificació i l'organització dels PAT en els centres d'ensenyament secundari .

L'acció tutorial formulada en la majoria de PAT preveu :

- Actuacions adreçades al grup classe
- Activitats adreçades als alumnes individualment
- Activitats adreçades a totes les famílies del grup classe
- Activitats adreçades a les famílies de forma individual

El conjunt d'activitats proposades s'integren dins del primer bloc. De les aproximadament 35 hores de tutoria en un curs, aproximadament el 60% (20 hores), es dediquen a qüestions pràctiques, organitzatives, de seguiment individual o de tècniques d'estudi o de treball. La resta, aproximadament 15 hores es dediquen a aspectes formatius, de resolució de conflictes i de desenvolupament de la personalitat. És en aquesta franja on s'han d'inserir les activitats d'educació intercultural.

QUADRE GENERAL D'ACTIVITATS

TEMA	OBJECTIUS	TIPUS D'ACTIVITATS
1. Coneixement del grup	-Descobrir les interaccions i els tipus d'associacions personals i grupals establertes en els grups de tutoria	-Sociograma -Jocs de descoberta i coneixement dels altres
2. El treball de grup	-Conèixer les dinàmiques de grup més bàsiques. -Adonar-se de com els diferents comportaments individuals condicionen el treball en grup. -Adquirir actituds positives de col.laboració vers el grup de treball.	-Tècniques de dinàmica de grups. -Jocs de treball en equip. -Elaboració de feines en equip.
3. Els conflictes de grup	-Veure la necessitat de plantejar obertament els conflictes de grup per tal de superar-los. -Analitzar les diferents actituds de cadascú davant el grup -Autoavaluar les actituds davant el grup en situació de tensió, friccions o dificultats de relació a la classe.	-Anàlisi d'un problema -Estudi de cas. -Treball en grup. -Debat sobre la resolució de conflictes. -Elaboració conjunta de conclusions
4. La cultura i la pròpia identitat	-Identificar els trets propis de la cultura catalana -Adonar-se que tothom té una identitat cultural -Reflexionar sobre què és la cultura. -Veure la necessitat de respectar els trets culturals diversos i diferents als propis.	-Qüestionaris. -Extracció de dades a partir d'un qüestionari. -Recerca d'informació. -Lectura i anàlisi del contingut de textos -Debat i elaboració de conclusions -Conferències
5. El desconeixement cultural. Prejudicis i estereotips	-Examinar els propis prejudicis i reconèixer que condicionen la pròpia conducta vers als altres.	-Completar textos. -Treball de grup. -Elaboració de conclusions
6. La incomprensió cultural	-Analitzar fets d'incomprensió i intolerància cultural. -Adonar-se del respecte a les creences o cultures diferents a la majoritària. -Desenvolupar criteris i opinions sobre fets discriminatoris en la nostra societat.	-Estudi de casos. -Elaboració de conclusions

7. Coneixement d'altres cultures	-Reflexionar sobre les diferències culturals tot analitzant els avantatges i inconvenients de cada cultura.	-Recerca d'informació. -Treball de grup. -Elaboració de conclusions. -Navegar per INTERNET per tal de cercar informació.
8. Allò que fa la societat. Els organismes internacionals	-Conèixer un resum dels principals Drets reflectits en documents de les Nacions Unides. -Prendre consciència dels respecte dels drets humans en la nostra societat i en el món en general.	-Lectura i anàlisi d'alguns Drets humans. -Debat i elaboració d'unes conclusions
9. Allò que fa la societat. El voluntariat.	-Adonar-se del paper de les ONG en el seu treball al tercer món. -Conèixer el sentit i el valor del 0,7% del PIB que els països rics han de destinar per ajudar a països més pobres.	-Lectura d'un diàleg -Representació d'una conversa familiar. -Elaboració de conclusions.
10. Què puc fer-hi jo.	-Adquirir criteris sobre compromís personal i solidaritat.	-Lectura de textos exemplars. -Autoavaluació de les possibilitats personals -Anàlisi de diferents actuacions possibles

Les activitats estan desglossades i organitzades per cicles. En cada apartat hi pot haver més d'una activitat proposada per tal que els tutors/es puguin decidir en quin dels dos nivells de cada cicle les porten a terme. Hi ha alguna activitat repetida en els dos cicles amb alguna variant ja que es considera que, per la seva importància, és bo que es repeteixi. La tria d'activitats per a incloure en el PAT del centre s'ha de fer a partir dels criteris següents :

- segons les característiques socials i multiculturals del centre
- segons les característiques dels grups classe.

4.1. QUADRE D'ACTIVITATS PER AL 1R CICLE D'ESO

TEMA	ACTIVITATS	METODOLOGIA	SESSIONS
1. Coneixement del grup	1. Sociograma	-Respondre el qüestionari. -Exposició dels resultats (amb esquemes sense dir noms). -Col.loqui sobre la realitat grupal de la classe	10 minuts d'una sessió 1 sessió
	2. "Em dic..."	-Treball per grups. -Posada en comú.	20 o 25 minuts.
	3. "La targeta de visita"	-Joc amb targetes de presentació	1 sessió
2. El treball de grup.	4. "El joc dels quadrats"	-Joc de treball de grups i observadors.	1 sessió
	5. "Les normes de convivència"	-Debat sobre normes de convivència. -Treballs en grup.	1 sessió
3. Els conflictes de grup.	6. "Una classe amb problemes" 7. "Autoavaluació"	-Lectura individual d'un text. -Posada en comú. -Omplir quadre d'autoimatge -Buidat per grups. -Elaboració de conclusions.	1 sessió 1 sessió
4. La cultura i la pròpia identitat	8. "Qüestionari sobre la cultura"	-Respondre el qüestionari. -Buidat de respostes. -Debat sobre els trets d'identitat de la cultura catalana	2 sessions 1 sessió
	9. "La cultura catalana"	-Recerca d'informació -Conferència	
5. El desconeixement cultural.	10. "Les meves idees sobre estrangers"	-Completar un text -Treball en petits grups -Elaboració de conclusions	1 sessió
	11. Què en sabem de... ?	-Respondre un qüestionari -Debat	1 sessió

6. La incomprensió cultural.	12. “3 notícies” 13. “El món de colors”	-Lectura de notícies -Treball per grups -Debat i elaboració de conclusions -Joc	1 sessió
7. Coneixement d'altres cultures	14.”Coneguem altres cultures” Treball de recerca i d'informació. 15. “la cultura del Magrib”	-Recerca d'informació -Navegar per INTERNET -Lectura de textos -Debat	2 o més sessions. 1 sessió
8. Allò que fa la societat. Els organismes internacionals	16. Els drets humans	-Lectura i anàlisi d'alguns articles de la Declaració Universal dels Drets Humans	1 sessió
9. Allò que fa la societat. El voluntariat	17. Les ONG que coneixem	-Recerca d'informació -Treball de grup -Debat i conclusions	2 sessions
10. Què puc fer-hi jo ?	18. Escoltem una veu poètica	-Lectura i comprensió de la poesia -Escriptura individual d'algun compromís pres	1 sessió

El total de sessions proposades és 20. En un curs de PAT se n'hauria de programar unes 14. Escollir les més convenientes segons el nivell, la temporització i les característiques del grup classe.

1. SOCIOGRAMA

Objectiu : Descobrir les interaccions i els tipus d'associacions personals i grupals establertes en els grups de tutoria.

Realització : Passar un petit qüestionari on cada alumne/a hi faci constar :

1. El seu nom i cognoms (El número de classe)
2. Les respostes a les qüestions següents :
 - Si a la teva classe s'haguessin de formar grups de treball :
 - Quins companys escolliries ?
 - Quins companys voldries que no hi fossin ?
 - Quins companys creus que voldrien estar al mateix grup que tu ?
 - Quins companys creus que no voldrien estar al mateix grup que tu ?
 - Si a la classe s'haguessin de formar grups per Jugar o divertir-te ?
 - Quins companys escolliries ?
 - Quins companys voldries que no hi fossin ?
 - Quins companys creus que voldrien estar al mateix grup que tu ?
 - Quins companys creus que no voldrien estar al mateix grup que tu ?

(En el cas de recopilar les dades amb el programa informàtic-SOCGRAMA- és important que cada noi o noia tingui un llistat dels alumnes de la classe amb una numeració clara.)

Dades que aporta (en una situació concreta) :

- Grau de cohesió del grup
- Subgrups existents en el gran grup : ben integrats, aïllats,etc
- Posició individual a dins del grup : alumnes preferits, líders, etc.
- Alumnes marginats, rebutjats, etc
- Parelles comunicades
- Comprensió de conflictes que sorgeixen en un moment determinat.

Suggeriments per a la presentació :

- a)Presentar el sociograma com una activitat senzilla i natural, evitant qualsevol solemnitat que pugui induir a respostes artificials.
- a) Procurar que els nois i noies no es comuniquin entre si ; ni amb gestos i mirades ja que es poden falsejar les dades
- b) Garantir totalment el silenci professionals sobre les respostes i els resultats individuals
- c) Donar temps suficient a tothom per a respondre les preguntes
- d) Procurar que mentre es realitzi l'activitat no hi hagi interrupcions.

2. "Em dic ..."⁵

Objectius :

- Conèixer el nom de tots els membres de la classe
- Provocar una situació de participació en que tots es vegin obligats a parlar

Realització :

1. Es fan equips de 5 alumnes, que s'agrupen de forma voluntària
2. Se'ls deixa 5 minuts per dir :
 - El nom amb què els agradaria que se'ls anomenés durant el curs
3. Passats els 5 minuts es canvia de grup i es repeteix la mateixa pregunta. Així fins a 4 vegades de 5 min. Cadascuna. (La única condició del joc és que cada vegada sigui un grup diferent, és a dir, que en cada grup hi hagi diferents companys amb els que no s'ha coincidit en les voltes anteriors. D'aquesta manera, al final, s'haurà pogut escoltar o intentar retenir el nom d'una dotzena de companys
4. Una vegada acabat l'exercici i amb tots asseguts al seu lloc tots els alumnes, per ordre, van dient el nom en veu alta. Es demana algun voluntari que cregui saber els noms de tots i un altre company li va assenyalant els nois o noies de la classe el nom dels quals ha de dir en veu alta.
5. Es demana a un dels grups -el que hagi funcionat millor-que facin un resum del que els ha semblat el joc, així comencen a iniciar-se en un treball d'equip
6. En el gran grup es valora l'aportació del grup que ha fet el resum.

⁵ Extreta de BRUNET, JJ, NEGRO, JL (1996) *Tutoria con adolescentes*. San Pio 10. Madrid

3. "La targeta de visita"⁶

Objectiu :

-Descobrir aspectes de la personalitat dels companys que ens resulten desconeguts.

Material : Folis de paper una mica resistent que es puguin aguantar drets doblegats per la meitat.

Realització :

1. Es demana a cada alumne que escrigui, amb lletres grans en el centre d'un foli doblegat per la meitat, el nom amb què li agradaria que l'anomenessin durant el curs ; i entre parèntesis, el seu cognom. En l'angle superior dret ha d'escriure dos objectius que creu que el descriuen amb força exactitud (curiós, sincer, atlètic...). En la part inferior, en tota l'amplada del paper, ha d'escriure -i per aquest ordre- un lloc que li agradaria visitar, el programa de televisió que més li agrada, el seu actor o actriu preferits, alguna cosa que ha fet i de la qual se'n sent orgullós, qualsevol aspecte o activitat de la seva personalitat poc coneguda pels seus companys i que li sembla interessant que els altres coneguin.

A la part del darrere del paper escriu preguntes que li agradaria fer al tutor o tutora (la manera de ser, l'estil de portar la classe, etc.)

2. Tots els alumnes col·loquen sobre la taula el paper doblegat de tal manera que s'aguanten dret. Se'ls demana que vagin passant per davant de les targetes perquè, el pas següent serà una espècie de prova de detectius basada en l'atenció que hagin posat en les dades que hi ha escrites.

3. El tutor/a recull les targetes.

A partir d'una qualitat d'una targeta s'ha d'endevinar la persona de la qual es tracta fent un màxim de 8 preguntes a les quals només es pot respondre "sí" o "no".

A partir de la cinquena pregunta pot preguntar-se la lletra en que comença o acaba el seu nom.

Quan el que ha fet de detectiu l'encerta passa una altra targeta a un altre company. El joc pot continuar-se mentre es mantingui l'interès.

4. El tutor/a respon a les preguntes que li han fet a la part del darrere del foli

⁶ Extreta de l'obra citada : *Tutoria con adolescentes*.

4. JOC DELS QUADRATS

Objectius :

- Desvetllar actituds positives de col.laboració vers el grup de treball
- Adonar-se de com les actituds individuals condicionen la resta de membres d'un grup

Realització :

- Joc en grups de 5 participants per grup i observadors
- Posada en comú i debat amb tot el gran grup

Material :

Cal elaborar uns jocs de 5 quadrats de cartolina exactament iguals tallats en peces Cada quadrat es posa a dins d'un sobre i els cinc sobres a dins d'un altre més gran. Les peces van marcades amb una lletra minúscula i els sobres amb una de majúscula :

sobre A : b,b,b,d

sobre B : i,c

sobre C : e,a,i,d

sobre D : h,f,j

sobre E : b,g

Orientacions metodològiques :

1r pas joc en grups:

- a) El tutor dóna les orientacions següents :

“Ara participeu en un senzill joc de comunicació :

Quatre, cinc, sis grups participaran directament i els altres faran d'observadors

Quan us ho indiqui, els observadors us posareu a darrera dels grups que van a treballar perquè no s'us escapi detall de tot el que succeeix entre ells.

És important que no molesteu ni parleu amb els participants durant tot el temps que duri el joc. El silenci és una condició imprescindible, així com l'atenció a com es desenvolupa el joc”

- b) El tutor assenyala quins grups participaran i quins faran d'observadors a qui se'ls dóna un QÜESTIONARI DE L'OBSERVADOR (annex)

- c) Els grups seuen al voltant de les taules, les quals han de ser còmodes ja que han de poder moure les peces amb tranquil·litat.

Els observadors es posen al darrera

El tutor reparteix a cada grup un dels sobres grans indicant que no l'obrin fins que se'ls avisi. Després dóna l'ordre següent :

“En el sobre gran que teniu a sobre la taula hi ha 5 sobres més petits. Cadascun d'aquests sobres petits conté peces de formes diferents per a compondre quadrats. La feina de cada grup és confeccionar cinc quadrats exactament iguals de tamany. El treball no s'acaba fins que cada participant del grup tingui fet el seu quadrat complet, del mateix tamany que els dels seus companys. Heu de fer 5 quadrats del mateix tamany”

Normes que cal seguir :

. No es poden fer gestos ni parlar.

.No es poden demanar peces als companys

.Es pot donar peces a la mà de qualsevol company però sense posar-les al lloc que creus que han d'anar

Es pregunta si hi ha algun dubte entre els participants, sigui sobre el treball a realitzar o sobre les normes.

Es comenten els dubtes i es dóna indicació de començar

L'exercici acaba quan els quatre grups tenen fets els quadrats. La dificultat està en què hi ha peces que són “joquers” per a fer diversos quadrats i a vegades cal desfer-ne un per arribar a fer-los tots.

L'observador/a pot dispòsar del qüestionari següent

QÜESTIONARI DE L'OBSERVADOR/A

1. Com són les relacions en aquest grup
2. Hi ha cooperació
3. Hi ha indiferència
4. Hi ha competició
5. Com es compleixen les normes del joc
6. Qui facilita o dificulta l'avanç en el treball
7. Quan els nois/es acaben el seu quadrat a què es dediquen

2n pas Posada en comú

1r. Parlen els participants dels diversos grups sobre el què han experimentat

2n. Parlen els observadors comentant el que han observat des de fora.

Preguntes que pot fer el tutor :

1. Com us heu sentit durant la realització del treball en grup ?
2. Quina creieu que ha estat la clau de la lentitud o de la rapidesa del vostre grup ?
3. Quines postures individuals han ajudat i quines han entorpit el treball de grup ?
4. Hi ha hagut nois o noies acaparadors de peces ? I generosos que s'han quedat sense les seves peces per a que els altres poguessin fer les seves figures ? N'hi ha hagut que quan han acabat el seu quadrat s'han creuat de braços encara que algú necessités alguna de les seves peces ?

5. Fins a quin punt coincideixen o no els sentiments i vivències experimentats durant el joc amb d'altres vivències semblants en treballs de petits grups a classe.

A partir de totes les aportacions, dels participants i dels observadors arribar a unes conclusions sobre les actituds necessàries per al treball de grup : cooperació, atenció a les idees dels altres, comprensió del punt de vista de l'altre, renúncia de les pròpies idees per al bé del grup, etc.

5. “LES NORMES DE CONVIVÈNCIA

Objectius :

-Adquirir actituds positives de col.laboració vers el grup de treball.

Realització :

1. Encetar un debat sobre la convivència i la necessitat d'establir unes normes de funcionament per tal d'afavorir que tothom es respecti. Parlar sobre exemples que coneixem de normes socials.
2. Fer una pluja d'idees sobre algunes normes que es podrien establir a la classe i anotar-les a la pissarra.
3. Organitzar la classe en petits grups i distribuir a cada grup dues o tres normes.
4. Cada grup elaborarà un petit mural com si fos un anunci, amb dibuixos i lletres visualment boniques
5. Aprofitar els murals elaborats per decorar la classe.

6. Una classe amb problemes

Objectius :

- Analitzar les diferents actituds de cadascú davant el grup
- Autoavaluar les actituds davant del grup en situacions de tensió, friccions o dificultats de relació a la classe.

Material :

- Una còpia per a cada alumne del text i del qüestionari individual
- Una còpia per grups del qüestionari que serveix per a fer el buidat dels individuals.

Realització :

1. Donar el full on hi ha el text. **Una classe amb problemes** perquè el llegeixin individualment.

UNA CLASSE AMB PROBLEMES

Em sembla que el problema fonamental que hi ha a la meua classe són els “xuletes”. Des de fa una temporada hi ha moltes queixes sobre gent que es diverteix pegant i gastant bromes pesades.

Els quatre “amigots” de sempre es creuen molt graciosos i amb dret de “riure-s “ de tu perquè no tens tanta força com ells. Qualsevol lloc és bo per a deixar-te en ridícul i que els altres s'enriuguin de tu. I que no se t'acudeixi enfadar-te perquè no t'agrada el motiu que t'han posat, te'l repeteixen mil vegades !!

Això em passa a mi però també els passa a d'altres de la classe. De vegades, quan els “xuletes” se'n riuen d'altres no et toca cap més remei que també riure, perquè si no et deixen sol.

Els altres no som ninots per a que ells es diverteixin, ni ells són superiors a ningú. Són uns creguts que és molt diferent. I a mi em sembla que per culpa d'ells no ens entenem gens bé a classe.

2. Col.loqui general sobre què en pensen del text :

- És un fet que pot passar també a la classe ?
- Quines altres coses passen a la classe.

3. Repartir el qüestionari següent per a contestar-lo individualment. S'ha de demanar que se sigui molt sincer.

Jo a la meva classe...

		1	2	3	4	5
1	Puc expressar amb llibertat les meves idees					
2	Puc expressar amb llibertat els meus sentiments					
3	Admeto idees diferents a les meves					
4	M'ho passo bé quan els altres em coneixen					
5	Estic preocupat pel que els altres poden pensar de mi					
6	M'hi sento a gust					
7	Em sento sol/a					
8	Em relaciono només amb pocs companys de classe					
9	Semblo diferent del que realment sóc					
10	Em sento insegur/a de mi mateix/a					
11	Crec que els altres m'aprecien suficientment					
12	Sóc conscient de com els altres em veuen					
13	Tinc la impressió que els altres m'ignoren					
14	Tinc la impressió que els altres es preocupen per mi					
15	Tinc la impressió que els altres no m'escolten					
16	Em sento nerviós/a					
17	Tinc la impressió que els altres em critiquen					
18	Crec que els altres em veuen tal com sóc					
19	Tinc la impressió que els altres no som sincers					
20	Tinc la impressió que els altres riuen de mi quan m'equivoco					

1 : mai o quasi mai ; 2 : poques vegades ; 3 : unes vegades sí i d'altres no ; 4 : força sovint ; 5 : sempre.

A partir de les teves respostes al qüestionari, respon :

Tens dificultat de convivència a la classe ?

Si en tens, quines et semblen què són ?

Què pots fer tu per a superar-les ?

Què poden fer els altres ?

4. Buidat per grups del qüestionari amb el gràfic següent.

TREBALL DE GRUP

BUIDAT DE LES RESPOSTES INDIVIDUALS

Sumeu les respostes i poseu el resultat en el quadre següent :

		1	2	3	4	5
1	Puc expressar amb llibertat les meves idees					
2	Puc expressar amb llibertat els meus sentiments					
3	Admeto idees diferents a les meves					
4	M'ho passo bé quan els altres em coneixen					
5	Estic preocupat pel que els altres poden pensar de mi					
6	M'hi sento a gust					
7	Em sento sol/a					
8	Em relaciono només amb pocs companys de classe					
9	Semblo diferent del que realment sóc					
10	Em sento insegur/a de mi mateix/a					
11	Crec que els altres m'aprecien suficientment					
12	Sóc conscient de com els altres em veuen					
13	Tinc la impressió que els altres m'ignoren					
14	Tinc la impressió que els altres es preocupen per mi					
15	Tinc la impressió que els altres no m'escolten					
16	Em sento nerviós/a					
17	Tinc la impressió que els altres em critiquen					
18	Crec que els altres em veuen tal com sóc					
19	Tinc la impressió que els altres no som sincers					
20	Tinc la impressió que els altres riuen de mi quan m'equivoco					
	Nombre total de respostes					

CONCLUSIONS

- Enumereu les 3 coses que dificulten les bones relacions de la classe.
- Quines són les causes de les dificultats de relació que tenim a la classe ?
- Què podem fer per resoldre-les ?
- Proposeu solucions concretes

6. Autoavaluació

AUTOAVALUACIÓ DE VALORS I ACTITUDS

Objectius :

- Reflexionar sobre valors i actituds positives necessàries per a una bona convivència
- Analitzar les diferents actituds de cadascú davant del grup.

Realització :

1. Encetar un breu debat a la classe sobre la necessitat de posseir unes qualitats humanes que afavoreixen no només la bona convivència sinó també que interiorment ens sentim millor. Veure també la necessitat de posseir algunes d'aquestes qualitats a l'hora de treballar en grup
2. Repartir el full d'autoavaluació. Demanar als alumnes que amb complet silenci el llegeixin i mirin de respondre amb el màxim de sinceritat tot marcant les actuacions que els costa menys de dur a terme i que procuren fer gairebé sempre. Explicar que els resultats seran anònims i que serviran per fer una valoració del nivell educatiu del grup classe.

Qüestionari :

Fer una creu a la resposta que es creu més adequada.

Gratitud :

1. *Dono les gràcies sempre que m'ofereixen alguna cosa.*
1. *Agraeixo que m'ajudin en una feina concreta.*
2. *Estic content quan em conviden a compartir un joc*

Amabilitat :

1. *Si perdo en un joc no m'enfado*
2. *Responc correctament quan m'avisen que he fet alguna cosa malfeta*
3. *Intento ser amable amb els amics amb qui tinc menys afinitat*

Solidaritat :

1. *Ajudo a un company quan té alguna dificultat.*
2. *Compartixo el joc amb els companys que tenen menys aptituds*
3. *Deixo el material si els altres el necessiten.*

Cooperació :

1. *Col.laboro en els treballs en equip*
2. *Ajudo en l'ordre i el benestar de la classe*
3. *Dono suport a un company quan els altres estan en contra d'ell*

Generositat :

1. *Compartixo el meu temps amb l'amic que més ho necessita*
2. *Col.laboro en campanyes humanitàries*
3. *Regalo als meus companys l'aminadures que guardava per a mi.*

Amistat :

1. *Intento fer coses per agradar als altres.*
2. *Perdono els meus companys quan m'han fet mal.*
3. *Ajudo en els treballs d'escola al meu millor amic*

Honradesa :

1. *Sempre torno el que em deixen els companys*
2. *Abans d'escriure amb el bolígraf d'un meu company , el demano*
3. *Les coses que trobo i no tenen amo les dono al professor/a.*

Comprensió :

1. *Intento comprendre els meus companys*
2. *Després d'una baralla amb un amic, li demano perdo.*
3. *Quan rebo un càstig o un avís just, reconeixo els meus errors*

Despreniment:

1. *Puc desprendre'm d'algun joc o material que m'agrada.*
2. *Intento desprendre'm de temps lliure per escoltar algun amic que em necessita.*
3. *Sóc capaç de desprendre'm del mal humor i ofereixo un tracte agradable als qui em volten.*

4. Recolir els qüestionaris i barrejar-los. Com que s'han contestat amb creuetes no es coneixeran la lletra.
5. Organitzar uns grups de treball per tal de fer un buidat de les respostes. Cada grup disposarà del mateix nombre de qüestionaris i buidaran les respostes en el quadre següent :

QUADRE DE RESULTATS :

Actituds	Creuetes	Total
Gratitud		
Amabilitat		
Solidaritat		
Cooperació		
Generositat		
Amistat		
Honradesa		
Comprensió		
Despreniment		

5. Una vegada fet el buidat fer una autoavaluació per grups de les actituds que cadascú ha tingut a l'hora de fer la feina.
6. Posada en comú dels resultats comptabilitzats a cada grup. Analitzar quines actituds positives predominen en el grup classe i si es reflecteixen en els treballs de grup.

8. QÜESTIONARI SOBRE LA CULTURA

1. Repartir el següent qüestionari a cada alumne de la classe perquè el responguin individualment

Assenyal amb una creu la resposta correcta :

1. Què vol dir cultura :

1. Tot allò que té relació amb el camp.
2. Exercicis que desenvolupen la musculatura.
3. El conjunt de tradicions, creences i sabers d'un poble.
4. La llengua que es parla en un país.
5. El que es ven en una llibreria.

2. De quina cultura et sembla que formes part :

1. De l'espanyola.
2. De la catalana.
3. De l'europea.
4. De cap.
5. D'altres.

3. Quin d'aquests escriptors escriu o escrivia en català :

1. Miguel Delibes.
2. Quim Monzó.
3. Federico García Lorca.
4. Pio Baroja.
5. Camilo José Cela.

4. Quins d'aquests pintors és o era català :

1. El Greco.
2. Picasso.
3. Miró.
4. Velázquez.
5. Murillo.

5. Quina d'aquestes activitats no forma part de la tradició popular catalana :

1. La sardana.
2. Els castells.
3. La rosa de Sant Jordi.
4. El dia d'Acció de Gràcies.
5. L'escudella i carn d'olla.

6. Quina d'aquestes Institucions no és pròpiament catalana :

1. La Generalitat de Catalunya.
2. El Síndic de Greuges.
3. El Consell Comarcal.
4. El Congrés dels Diputats.
5. Els mossos d'Esquadra.

7. Quin d'aquests trets no és característic de la religió islàmica :

1. El dejuni a l'època del Ramadà.
2. La prohibició de beure alcohol.
3. El culte a Déu els divendres.
4. La prohibició de menjar carn els divendres.
5. La peregrinació a La Meca.

8. Quins d'aquests costums no és propi del poble magrebí :

1. Els banys col·lectius.
2. El regateig en la compra i venda.
3. Prendre el te com a mostra d'hospitalitat.
4. Pintar-se les mans amb henna.
5. L'adoració del Sol.

9. Quins d'aquests costums no és propi del poble gitano :

1. La solidaritat familiar.
2. L'individualisme.
3. La llengua caló.
4. El nomadisme.
5. La importància de pertànyer a un llinatge :

10. Quina d'aquestes cultures consideres superiors :

1. La Nordamericana.
2. L'Europea.
3. La Catalana.
4. Cap, totes són iguals
5. L'Espanyola

11. Amb quins d'aquests elements culturals t'identifiques més :

1. L'himne del Barça.
2. Les quatre barres.
3. Les barres i estrelles.
4. La mitja lluna
5. La bandera espanyola

12. Quina característica cultural valores més :

1. Les ganes d'aprendre uns dels altres.
2. La tolerància entre cultures.
3. L'orgull de ser d'una cultura.
4. Cap perquè no entenc què vol dir cultura.
5. Tot el que ens envolta és cultura

2. Els alumnes s'intercanvien els qüestionaris (que són anònims) i en corregeixen les respostes correctes.

En alguns casos que hi pot haver més d'una resposta correcta donar les diverses opcions

3. Elaborar un diagnòstic dels coneixements culturals del conjunt del grup-classe a partir del guió següent. El debat ha de ser molt dirigit pel tutor/a per tal d'arribar a unes conclusions.

- En conjunt es té clar el què vol dir "Cultura" ? Relacionar les preguntes 1 i 12.

-De quina cultura creiem que formem part la majoria d'alumnes de la classe ?

-Coneixem els escriptors catalans ?

-Coneixem els pintors catalans ?

-Coneixem algunes activitats pròpies de la tradició catalana ? Quants han contestat que "El dia d'Acció de Gràcies" era propi de la tradició catalana en lloc de l'americana ?

-Coneixem les institucions catalanes ?

-Coneixem trets de la religió islàmica ?

-Coneixem costums del poble magrebí ?

-Coneixem costums del poble gitano ?

-Establím una jerarquia de cultures o pensem que totes són importants i que no n'hi ha de superiors ni d'inferiors ?

-Tenim uns elements catalans propis ? Els coneixem ? Coincidim en les valoracions ?

Tenim una identitat cultural pròpia ?

4. Una vegada fet el diagnòstic proposar aprofundir i debatre alguns dels temes següents :

A. Què és la cultura ?

B. Què és la tradició ?

C. Trets de la cultura catalana

D. Activitats de la cultura catalana

9. La cultura catalana

Objectiu :

- Aplegar informació sobre trets culturals catalans
- Valorar el fet de formar part d'una cultura.
- Respectar totes les identitats culturals

Realització :

1.S'organitza la classe en petits grups. A cada grup se li dóna una tema per a que busquin el màxim d'informació possible per tal de fer una conferència sobre :

- La nació catalana** : Breu pinzellada històrica, des del regnat de Jaume I fins ara.
- Qüestions que defineixen Catalunya** : el treball, l'arrelament a la tradició, el sentit de responsabilitat social, el propòsit de negociació i pacte.
- La llengua catalana** : orígens i actualitat.
- Aportacions culturals de la immigració dels anys seixanta** : menjars, folklore...
- Festes tradicionals catalanes** : per exemple : els castells, aplecs, la Patum de Berga, les festes geganteres, representacions religioses, la Passió i els pastorets, pessebres vivents, etc.
- Símbols catalans** : la bandera, l'escut, l'himne nacional, etc.

2.Una vegada aplegada la informació cada grup exposa el que ha pogut trobar de manera ordenada i en forma de conferència.

3. És important que cada grup s'organitzi molt bé en cadascuna de les etapes del procés :

- a) Recerca d'informació
- b) Ordenació del material recollit
- c) Elaboració de la conferència
- d) Exposició per part d'un membre del grup

10. Les meves idees sobre estrangers

Objectiu :

-Examinar els propis prejudicis i reconèixer que condicionen la pròpia conducta.

Realització :

1. Repartir la fitxa següent per a que sigui contestada individualment

COMPLETA AQUESTES FRASES :

Cada dia hi ha mésa la meva ciutat

Els estrangers són.....

Els marroquís són.....

Els gitanos són.....

Les noies no poden.....

Els nois no poden.....

Que hi hagi estrangers al meu barri fa que.....

.....

Que hi hagi gitanos i gitanes en la meva escola.....

.....

Les persones que han estat a la presó

.....

La gent de Portugal.....

.....

Els llatinoamericans.....

.....

Els negres.....

.....

Mai viuria amb una persona.....

.....perquè.....

.....

2. Es divideix el grup-classe en petits grups on es debaten les coincidències. Després s'elaboren unes petites conclusions sobre si tothom té els mateixos prejudicis, si és possible modificar-los i què caldria fer per a portar-ho a terme.

11. Què en sabem de...?

Objectiu :

-Analitzar i reflexionar sobre el que sabem de les cultures minoritàries que conviuen amb nosaltres.

-Adonar-se que existeix un gran desconeixement cultural.

Realització :

1. Repartir entre els alumnes el següent qüestionari perquè el contestin individualment :

1. Què en saps del Poble Gitano ?
2. Com es guanyen la vida els gitanos ?
3. El poble gitano és estranger ? Justifica la resposta.
4. Quins problemes creus que tenen els gitanos al nostre país ?
5. Què en saps de Centre i Sud- Amèrica ?
6. Saps que el Centre i Sud-Amèrica hi conviuen diferents cultures ?En coneixes alguna ?
7. Coneixes alguna persona de cultura Llatino-Americana ? De què treballa aquí ?
8. Què en saps de l'Àfrica negra ?
9. Coneixes alguna aportació cultural procedent de l'Àfrica negra ?
10. Què en saps del Magrib ?
11. Saps el que és l'Islam i l'Alcorà ?
12. Saps les relacions que tenen la cultura àrab i la nostra ?

2. Una vegada hagin contestat el qüestionari posar en comú pregunta per pregunta el que han respost.

3. Encetar un debat i elaborar unes petites conclusions sobre el poc que sabem d'aquestes cultures i de la necessitat d'aprendre'n més coses per tal de poder-nos enriquir mútuament.

12. “3 notícies”

Objectiu :

- Analitzar fets d'incomprensió i intolerància cultural.
- Adonar-se de la importància del respecte a les creences o costums de cultures diferents a la majoritària.
- Desenvolupar criteris i opinions sobre fets discriminatoris de la nostra societat.

Realització :

Debat amb tot el grup classe :

A continuació es presenten una sèrie de casos que mostren el rebuig, la no acceptació d'altres costums, altres ideologies, creences...diferents de les nostres. Per grups heu d'analitzar els casos i després heu de pensar en una situació viscuda o prou coneguda per vosaltres, en la qual es vegi clarament que es dona una actitud semblant a les dels exemples proposats. Cal que sigui un fet significatiu o que plantegi algun problema per al qual no teniu una solució clara i que, per tant, creieu que val la pena de ser analitzat i discutit.

CASOS :

1. A Itàlia un matrimoni de Testimonis de Jehovà va ser condemnat a 14 anys de presó cadascú per l'acusació d'assassinat de la seva filla Isabella, ja que s'havien negat a fer-li transfusions de sang (la vida d'Isabella s'hauria allargat una mica, encara que també hauria mort, ja que la seva malaltia era irreversible).

2. Una comissió de veïns de Vic va presentar a l'Ajuntament d'aquesta localitat un manifest en el qual expressava el seu desacord i la seva protesta per l'habilitació d'un local per a convertir-lo en mesquita i centre cultural musulmà.

3. Un immigrant musulmà, que va venir a Europa amb l'objecte de treballar, va contraure dos matrimonis civils consecutius i va mantenir els dos vincles, ignorant que la bigàmia és una conducta “castigada” a Europa.

DEBAT :

- Expliqueu el tipus de conflicte que presenta cada cas
- De tots els casos, quin és el més problemàtic ? Per què ?
- De la resta de casos què en penseu ? Per què creieu que presenten un conflicte ? Considerem que es podrien buscar solucions ? Quines ?
- Hi ha algun de vosaltres que vulgui explicar un cas semblant que hagi passat a prop vostre ? Quines mesures es van prendre ? Hi esteu d'acord ? Per què ?
- Què caldria per tal que no passessin casos com els exposats ?
- Formuleu unes petites conclusions.

13. El món de colors⁷

Objectius :

- Establir paral·lelismes entre un joc de simulació i la vida real.
- Adonar-se de la tendència a fer grups amb característiques homogènies.
- Reflexionar sobre els sentiments del que se sent aïllat entre una majoria.

Realització :

Joc del món de colors :

- Els alumnes es col·loquen en un cercle amb els ulls tancats.
- S'enganxa al front de cadascú un adhesiu de color (hi ha alguns colors repetits, d'un parell de colors n'hi ha pocs, i d'un o dos colors només n'hi ha un).
- Quan tothom té l'adhesiu s'obren els ulls i sense parlar es dona l'ordre d'agrupar-se.
- Quan els grups estiguin clarament formats i separats es procedeix a l'avaluació del que ha passat :

1. Quin ha estat el criteri per formar grups ?, Per què ?
2. És molt habitual que els grups es formen en base al mateix color, no hi havia altres criteris possibles (grups amb tots els colors, grups amb diferents colors, etc.)
3. Per què ens apropem a qui més se'ns assembla ?
4. Per què quan algú amb autoritat ens col·loca etiquetes tendim a actuar en funció de les etiquetes i sense reflexionar ?
5. Què han pensat i com s'han sentit els que no han trobat grup ?
6. El que ha passat té algun paral·lelisme amb la vida real ?

⁷ Extret de GASCÓN SORIANO, P. (1986). *La alternativa del juego*. APDH. Madrid

14. Coneguem altres cultures.

TREBALL DE RECERCA, ANÀLISI I VALORACIÓ

Objectiu :

-Reflexionar sobre les diferències culturals, analitzant els avantatges i inconvenients de cada cultura.

Realització :

El tutor/a ha d'iniciar aquesta activitat donant una informació breu sobre diferents cultures que existeixen al nostre món. Donar referència de llibres, enciclopèdies, etc que hi hagi a la Biblioteca del centre per tal que els alumnes puguin consultar sobre les cultures escollides.

Si no se'n disposa es pot utilitzar la dels ANNEX

També es pot accedir a INTERNET a les adreces següents :

Text d'accés directe	Direcció INTERNET
Una de moros i musulmans	http://pangea.org/edualter/material/vld/magrib1.pdf
L'esplendor de l'Al-Andalus	http://pangea.org/edualter/material/vld/magrib2.pdf
El colonialisme al Magrib	http://pangea.org/edualter/material/vld/magrib3.pdf
La religió, l'Islam i la comunitat.L'aAlcorà i els cinc pilars de l'Islam	http://pangea.org/edualter/material/vld/magrib4.pdf
les prohibicions de la llei islàmica	http://pangea.org/edualter/material/vld/magrib5.pdf
Els costums. La vida de cada dia. El comerç i l'artesanía. Pendre el te : una mostra d'hospitalitat. La henna	http://pangea.org/edualter/material/vld/magrib6.pdf
Activitats	http://pangea.org/edualter/material/vld/magrib7.pdf
Has vist com escriuen els àrabs ?	http://pangea.org/edualter/material/vld/magrib8.pdf
Les dones magribines	http://pangea.org/edualter/material/vld/magrib9.pdf
Allò que els musulmans ens deixaren	http://pangea.org/edualter/material/vld/magrib10.pdf
Empremtes en l'arquitectura	http://pangea.org/edualter/material/vld/magrib111.pdf
Parlem de... El marroc	http://pangea.org/edualter/material/vld/magrib1.12df
Situació actual dels magribins a Catalunya	

1. Es divideix la classe en grups de treball d'investigació. Cada grup tria una cultura i es deixa un temps per tal que puguin obtenir el màxim d'informació possible. A la sessió de posada en comú es proposa d'omplir conjuntament un quadre com aquest :

	Cultura A	Cultura B
País		
Regió		
Organització social-política		

Llengua i escriptura. Educació		
Oci :jocs, esports ...		
Creences, mites ...		
Costums :		
Altres :		

2. Després d'omplir el quadre i a partir de la recerca cultural que heu realitzat, comenteu conjuntament :

- Quins trets més importants creieu que presenten les cultures que heu estudiat ?
- Com és l'educació d'aquestes cultures ? Quines similituts o diferències presenten respecte a la nostra ?
- Penseu que les cultures investigades poden entrar en conflicte amb la pròpia ? Per què ?

3. Si l'alumnat està motivat per aquesta activitat d'investigació es poden realitzar murals o fins i tot exposicions (amb objectes i fotografies) sobre cadascuna de les cultures o sobre la que s'ha aconseguit més informació o es creu que poden tenir elements per a portar-la a terme.

15. La cultura del Magrib.

Objectius :

- Conèixer alguns trets de la cultura magribina.
- Adonar-nos que nosaltres també som hereus de la cultura àrab.

Realització :

1. Proporcionar als alumnes el següent resum sobre el Magrib

El Magrib

1. Països que el componen :Zona de l'Àfrica Nord-Occidental. Format pels Estats del Marroc, Tuníssia, Algèria, Líbia i Mauritània.
 2. La religió. L'**Islam**. La paraula Islam vol dir en àrab lliurement, abandonament d'un mateix a **Alà**. El creient que practica aquesta religió és un **musulmà**. Tota la religió es basa en un text escrit pels homes però dictat per Alà a través de l'arcàngel Gabriel a **Mahoma**. Aquest text és l'**Alcorà**. Els creients musulmans es reuneixen a la **mesquita**. La religió islàmica prohibeix beure alcohol i menjar carn de porc.
 3. Els costums : els magrebins conserven el costum de relacionar-se amb els altres i de valoren el temps que passen en companyia de la família, els veïns i els amics. Un cop a la setmana van als **Hammam**, que són els banys col·lectius, al matí hi van els homes i a la tarda les dones. També tenen gran activitat comercial al **zoco**, que vol dir mercat on és imprescindible el regateig. Prendre el te és una mostra d'hospitalitat. Les dones tenen el costum de tenyir-se les mans i els peus amb **hena**, sobretot durant les festes.
 4. **L'escriptura àrab** és molt diferent a la nostra , s'escriu de dreta a esquerra amb un conjunt de signes que representen síl·labes. En canvi els números són els mateixos que els nostres ja que nosaltres els vam heretar d'ells en l'època del domini àrab al nostre país.
2. Establir paral·lelismes entre la cultura àrab i la nostra
 3. buscar informació sobre restes, vestigis o paraules que s'han conservat a la nostra cultura

16. Els drets humans⁸

Objectius:

- Adonar-se de la necessitat que hi hagi mecanismes que garanteixin els drets de les persones
- Conèixer l'origen de la Declaració Universal dels Drets Humans,
- Anallitzar algun article dels Drets Humans

Realització :

1. Presentació del tema :

Després de tot el que hem estat aprenent fins ara sobre la nostra i les altres cultures ens hem de plantejar **el que fa la societat** per ajudar a totes aquelles persones que es troben en situacions d'injustícia en que la igualtat i la dignitat de les persones no tan sols no és reconeguda sinó que a més és agredida i violentada.

Així, el 1948 una assemblea de la ONU (Organització de les Nacions Unides) va signar un Document, **la Declaració Universal de Drets Humans**, al qual s'hi van adherir gairebé tots els Estats del món. Aquest Document, consta d'un Preàmbul i de 30 articles on es reconeix entre d'altres els següents Drets fonamentals de les persones :

- el dret a la vida
- el dret a la llibertat
- el dret a la seguretat
- el dret a la lliure associació
- el dret a la resistència contra l'opressió

En el Preàmbul del Document es diu explícitament :

L'Assemblea General proclama :

Aquesta Declaració Universal dels Drets Humans com l'ideal comú que tots els pobles i totes les nacions han d'assolir per tal que tots els pobles i totes les nacions han d'assolir per tal que tots els individus i tots els òrgans de la societat, tenint-la sempre present, s'esforcin, mitjançant l'ensenyament i l'educació, a promoure el respecte d'aquests drets i llibertats, i a assegurar-ne, amb mesures progressives de caràcter nacional i internacional, el reconeixement i l'observança universals i

⁸ Activitat inspirada en el Dossier de Rosa Sensat : *L'interculturalisme en el currículum.*

efectius, tant entre els pobles dels Estats membres com entre els pobles dels territoris sota llur jurisdicció.

2. Poporcionar a cada noi/a el text anterior fotocopiat per a comentar-ne la seva lectura.
3. Aclarir paraules que poden ser difícils d'entendre : *òrgans de la societat, promoure, mesures progressives de caràcter nacional i internacional, reconeixement i observança universals i efectius, pobles de llur jurisdicció.*
4. Distribuir el grup classe en petits grups de treball. cada grup ha de discutir sobre el contingut del text i pensar amb fets que han estat notícia als diaris o a la televisió en què no es respecti el que diu la Declaració Universal dels Drets Humans (Actualment hi ha molts exemples : a Bòsnia, al Zaire...) i exemples on els Organismes Internacionals han portat a terme alguna acció per tal de defensar-los o jutjar-los.
5. Si el grup està molt motivat pel tema poden portar notícies retallades de revistes o diaris i fer-ne un mural.

12. Les ONG que coneixem

Objectiu :

-Conèixer algunes Organitzacions No Governamentals, les seves finalitats i la tasca que realitzen.

Realització :

1. Encetar un debat sobre les ONG a partir d'una petita explicació com la següent :

Després

Les ONG són Organismes No Governamentals que basen les seves tasques en països del Tercer Món o en indrets amb un fort índex de marginació. Basen les seves possibilitats amb aportacions o donatius dels seus associats (o d'altres) i amb el voluntariat dels seus membres. Les més conegudes al nostre país són : Creu Roja, SOS Racisme, Metges sense fronteres, SETEM, Engrunes, INTERMON, Veterinaris sense fronteres, etc.

2. Proposar que durant una setmana cerquin informació sobre alguna ONG que estigui implantada en el seu poble o ciutat (la Creu Roja és la més coneguda) o que algú de la seva família conegui.

3. La setmana següent posar en comú la informació que hagin trobat i debatre en gran grup els punts següents :

1. Nom de l'ONG.
2. Tenen efectivitat les seves accions ?
3. Quins canvis han aconseguit ?
4. A quins col·lectius o estaments concrets dirigeixen les seves protestes o accions ?
5. De qui reben ajuda ?
6. Creieu que val la pena el què fan ?, per què ?

13. Escoltem una veu poètica

Objectiu :

- Conèixer algun testimoni de persona compromesa
- Adquirir criteris sobre compromís personal i solidaritat

Realització :

1. Donar a cada alumna una fotocòpia amb la poesia següent de MARTIN LUTHER KING tot explicant a grans trets la figura d'aquest personatge que va ser assassinat per defensar els Drets Humans :

JO HE SOMIAT

*Jo he somiat
que els homes, un dia, s'aixecaran i comprendran d'una vegada
que han estat fets per viure com a germans*

*Jo he somiat aquest matí
que, un dia cada negre d'aquest país,
cada home de color de qualsevol lloc del món,
serà jutjat per la seva vàlua personal
i no pel color de la seva pell,
i que tots els homes respectaran la dignitat de la persona humana.*

*Jo he somiat també,
que, un dia, els ventres buits es podran omplir,
que la solidaritat serà quelcom més que uns mots al final
de la pregària,
que serà el tema principal de l'ordre del dia dels governs.*

*Jo he somiat, encara,
que, un dia la justícia brollarà com l'aigua
i l'honradesa com el gran torrent.*

*Jo he somiat també avui
que en totes les altes esferes dels Estats i en tots els municipis
hi entraran els ciutadans elegits que ens faran justícia,
estimaràn la pietat
i caminaran humilment pels camins de llur Déu.*

*Jo he somiat també
que, un dia, no hi haurà més guerra,
que els homes, de les espases en faran relles*

*i de les llances falçs,
que les nacions no s'aixecaran l'una contra l'altra
i que deixaran de fer-se la guerra.*

*Jo he somiat també
que, un dia jauran junts l'anyell i el lleó
que els homes podran descansar sota la parra i la figuera,
i que ningú no tornarà a tenir por.*

*Jo he somiat també
que gràcies a aquesta fe,
vencerem les temptacions del desesper
i encendrem la llum nova damunt les tenebres del pesimisme.*

MARTIN LUTHER KING

2. Lectura en veu alta i emfasitzant l'entonació per part del tutor/a.
3. Explicar algunes paraules o metàfores que siguin de difícil comprensió. Per exemple :

“els ventres buits es podran omplir”

*“la justícia brollarà com l'aigua
i l'honradesa com el gran torrent”*

*“de les espases en faran relles
i de les llances, falçs”*

“un dia jaurant junts l'anyell i el lleó”

“els homes podran descansar sota la parra i la figuera”

4. Establir un debat general sobre els sentiments que els desperta la poesia
5. Proposar que individualment redactin un text on agafint algun compromís de companyarisme o de solidaritat en vers els altres.

4.2 QUADRE D'ACTIVITATS PER AL 2N CICLE D'ESO

TEMA	ACTIVITATS	METODOLOGIA	SESSIONS
1. Coneixement del grup	1. Sociograma 2. Els nostres interessos	-Respondre el qüestionari. -Exposició dels resultats (amb esquemes sense dir noms). -Col.loqui sobre la realitat grupal de la classe -Treball individual -Posada en comú -Elaboració de gràfiques	10 minuts d'una sessió 1 sessió 1 sessió
2. El treball de grup.	3. “El joc dels hexàgons” 4. “Llegim el diari”	-Joc de treball de grups i observadors. -Lectura de notícies. -Organització per fer una feina en grup. -Treballs en grup.	1 sessió 1 sessió
3. Els conflictes de grup.	5. “Construim una torre” 6. “Analitzem un cas”	-Treball en grup -Reflexió sobre com s'ha treballat -Anàlisi dels conflictes que han sorgit -Tècnica del cas : tria o elaboració, presentació i discussió.	2 sessions
4. La cultura i la pròpia identitat	7. “Tothom té una identitat cultural”	-Respondre preguntes individualment . -Posada en comú -Debat -Elaboració de conclusions. -Comentari de text	1 o 2 sessions
5. El desconeixement cultural.	8 “Què en sabem de...”	-Qüestionari personal -Reflexió col.lectiva -Elaboració d'unes conclusions	1 sessió

6. La incomprensió cultural. Els preejudicis	9 “L’Anna i la Sussan”	-Presentació de dilemes -Treball per grups	1 sessió
7. Coneixement d’altres cultures	10. “La cultura gitana” 11. “Comparem llengües”	-Recerca d’informació -Navegar per INTERNET -Llegir resums -Treball de camp -Omplir gràfics	2 o més sessions. 1 sessió
8. Allò que fa la societat. Els organismes internacionals	12.” Els drets humans”	-Lectura i anàlisi d’alguns articles de la Declaració Universal dels Drets Humans	1 sessió
9. Allò que fa la societat. El voluntariat	13. “Una escena familiar”	-Recerca d’informació -Treball de grup -Debat i conclusions	2 sessions
10. Què puc fer-hi jo ?	14. “Escoltem un testimoni”	-Lectura i comprensió del text. -Contextualització de l’autor i la seva obra. -Escriptura individual d’algun compromís pres	1 sessió

Hi ha un total de 18 sessions proposades. Cal triar-ne unes 14 per a introduir en la programació del PAT del Centre i en cada un dels dos nivells. Algunes es poden repetir i d’altres poden modificar-se en funció del grup i del temps que s’hi vulgui dedicar.

ACTIVITATS DE SEGON D'ESO

1. SOCIOGRAMA

Objectiu : Descobrir les interaccions i els tipus d'associacions personals i grupals establertes en els grups de tutoria.

Realització : Passar un petit qüestionari on cada alumne/a hi faci constar :

1. El seu nom i cognoms (El número de classe)
2. Les respostes a les qüestions següents :
 - Si a la teva classe s'haguessin de formar grups de treball :
 - Quins companys escolliries ?
 - Quins companys voldries que no hi fossin ?
 - Quins companys creus que voldrien estar al mateix grup que tu ?
 - Quins companys creus que no voldrien estar al mateix grup que tu ?
 - Si a la classe s'haguessin de formar grups per Jugar o divertir-te ?
 - Quins companys escolliries ?
 - Quins companys voldries que no hi fossin ?
 - Quins companys creus que voldrien estar al mateix grup que tu ?
 - Quins companys creus que no voldrien estar al mateix grup que tu ?

(En el cas de recopilar les dades amb el programa informàtic-SOCGRAMA- és important que cada noi o noia tingui un llistat dels alumnes de la classe amb una numeració clara.)

Dades que aporta (en una situació concreta) :

- Grau de cohesió del grup
- Subgrups existents en el gran grup : ben integrats, aïllats, etc
- Posició individual a dins del grup : alumnes preferits, líders, etc.
- Alumnes marginats, rebutjats, etc
- Parelles comunicades
- Comprensió de conflictes que sorgeixen en un moment determinat.

Suggeriments per a la presentació :

- a) Presentar el sociograma com una activitat senzilla i natural, evitant qualsevol solemnitat que pugui induir a respostes artificials.
- a) Procurar que els nois i noies no es comuniquin entre si ; ni amb gestos i mirades ja que es poden falsejar les dades
- b) Garantir totalment el silenci professionals sobre les respostes i els resultats individuals
- c) Donar temps suficient a tothom per a respondre les preguntes
- d) Procurar que mentre es realitzi l'activitat no hi hagi interrupcions.

2. Els nostres interessos⁹

Objectiu :

- Detectar les preferències de la classe en alguns camps.
- Aprofundir en el coneixement personal.
- Millorar el coneixement del grup.

Realització.

1. Proposar als alumnes el següent qüestionari :

En les següents qüestions posa una creu a la resposta més adequada als teus interessos o a la teva manera de pensar :

LA MATÈRIA QUE MÉS M'AGRADA (Independentment de les notes que trec)

1. Llengua catalana
2. Llengua castellana
3. Anglès
4. Matemàtiques
5. Ciències Socials
6. Ciències Naturals
7. Dibuix
8. Tecnologia

LA MEVA FORMA D'OCUPAR LES ESTONES LLIRES.

1. Practicar esports a l'aire lliure
2. Practicant esports en espais tancats (escacs, billar...)
3. Escoltant o fent música
4. Dibuixant i pintant
5. Llegint
6. Sortint amb els meus amics a xerrar
7. Mirant la televisió
8. Anant al cinema
9. Anant d'excursió
10. No fent res

EL TRET QUE DEFINEIX MILLOR LA MEVA MANERA DE SER

1. Alegria i expansió
2. Timidesa

⁹ Activitat inspirada en el llibre : *Tutoria con adolescentes*

3. Entusiasme en tot el que faig
4. Sinceritat
5. Malgeni
6. Fidelitat en l'amistat
7. Tendència a donar voltes a les coses
8. Poca confiança en mi mateix/a i en tot

LES DIFICULTATS QUE TINC MÉS SOVINT

1. Problemes de salut
2. Problemes d'estudi
3. De relació amb els companys
4. De relació amb la família
5. Amb el meu caràcter
6. Problemes personals

2. Organitzar la classe en grups de 5 nois o noies. Cada grup fa un recompte de les respostes i fa la gràfica següent :

Grup format per :.....

La realitat d'interessos i de manera de fer del nostre grup és. :

ASSIGNATURES PREFERIDES :	TEMPS LLIURE	MANERA DE SER	DIFICULTATS
1 2 3 4 5 6 7 8	1 2 3 4 5 6 7 8 9 10	1 2 3 4 5 6 7 8	1 2 3 4 5 6

3. Cada grup escolleix un secretari els quals posen en comú els resultats del conjunt de la classe.
4. També es pot elaborar una gràfica on es vegi d'una manera clara les preferències i les maneres de ser dels components del grup classe.
5. Aquesta activitat es pot repetir cap a final de curs per veure si la “radiografia del grup ha canviat”

3. “El joc dels hexàgons”

Objectius :

- Desvetllar actituds positives de col.laboració vers el grup de treball
- Adonar-se de com les actituds individuals condicionen la resta de membres d'un grup

Realització :

- Joc en grups de 5 participants per grup i observadors
- Posada en comú i debat amb tot el gran grup

Material :

Cal elaborar uns jocs de 5 quadrats de cartolina exactament iguals tallats en peces Cada hexàgon es posa a dins d'un sobre i els cinc sobres a dins d'un altre més gran. Les peces van marcades amb una lletra minúscula i els sobres amb una de majúscula :

sobre A : b, c, l, i

sobre B : b, a, c, e, j, g

sobre C : b, b, c, f, l, d

sobre D : b, b, a, e, i, m

sobre E : b, b, k, f, h

Orientacions metodològiques :

1r pas joc en grups:

- a) El tutor dóna les orientacions següents :

“Ara participareu en un senzill joc de comunicació :

Quatre, cinc, sis grups participaran directament i els altres faran d'observadors

Quan us ho indiqui, els observadors us posareu a darrera dels grups que van a treballar perquè no s'us escapi detall de tot el que succeeix entre ells.

És important que no molesteu ni parleu amb els participants durant tot el temps que duri el joc. El silenci és una condició imprescindible, així com l'atenció a com es desenvolupa el joc”

- b) El tutor assenyala quins grups participaran i quins faran d'observadors a qui se'ls dóna un QÜESTIONARI DE L'OBSERVADOR
- c) Els grups seuen al voltant de les taules, les quals han de ser còmodes ja que han de poder moure les peces amb tranquil.litat.

Els observadors es posen al darrera

El tutor reparteix a cada grup un dels sobres grans indicant que no l'obrin fins que se'ls avisi. Després dóna l'ordre següent :

“En el sobre gran que teniu a sobre la taula hi ha 5 sobres més petits. Cadascun d'aquests sobres petits conté peces de formes diferents per a compondre hexàgons.

La feina de cada grup és confeccionar cinc hexàgons exactament iguals de tamany. El treball no s'acaba fins que cada participant del grup tingui fet el seu hexàgon complet, del mateix tamany que els dels seus companys. Heu de fer 5 hexàgons del mateix tamany”

Normes que cal seguir :

. No es poden fer gestos ni parlar.

.No es poden demanar peces als companys

.Es pot donar peces a la mà de qualsevol company però sense posar-les al lloc que creus que han d'anar

Es pregunta si hi ha algun dubte entre els participants, sigui sobre el treball a realitzar o sobre les normes.

Es comenten els dubtes i es dóna indicació de començar

L'exercici acaba quan els quatre grups tenen fets els hexàgons. La dificultat està en què hi ha peces que són “joquers” per a fer diversos hexàgons i a vegades cal desfer-ne un per arribar a fer-los tots.

Els observadors disposaran del qüestionari següent :

QÜESTIONARI DE L'OBSERVADOR/A

1. Com són les relacions en aquest grup
2. Hi ha cooperació
3. Hi ha indiferència
4. Hi ha competició
5. Com es compleixen les normes del joc
6. Qui facilita o dificulta l'avanç en el treball
7. Quan els nois/es acaben el seu hexàgon a què es dediquen

2n pas Posada en comú

1r. Parlen els participants dels diversos grups sobre el què han experimentat

2n. Parlen els observadors comentant el que han observat des de fora.

Preguntes que pot fer el tutor :

1. Com us heu sentit durant la realització del treball en grup ?
2. Quina creieu que ha estat la clau de la lentitud o de la rapidesa del vostre grup ?
3. Quines postures individuals han ajudat i quines han entorpit el treball de grup ?
4. Hi ha hagut nois o noies acaparadors de peces ? I generosos que s'han quedat sense les seves peces per a que els altres poguessin fer les seves figures ? N'hi ha hagut que quan

han acabat el seu hexàgon s'han creuat de braços encara que algú necessités alguna de les seves peces ?

5. Fins a quin punt coincideixen o no els sentiments i vivències experimentats durant el joc amb d'altres vivències semblants en treballs de petits grups a classe.

A partir de totes les aportacions, dels participants i dels observadors arribar a unes conclusions sobre les actituds necessàries per al treball de grup : cooperació, atenció a les idees dels altres, comprensió del punt de vista de l'altre, renúncia de les pròpies idees per al bé del grup.

4. Llegim el diari

Objectiu :

- Aprendre a organitzar-se en petit grup
- Adquirir actituds positives de col.laboració vers el grup de treball

Material :

Portar a la classe diversos exemplars de diaris. És interessant utilitzar, si el centre els reb, diaris comarcals, la revista “*Secundèria*” o “*El periòdic de l'estudiant*”
Si el centre està connectat a la xarxa INTERNET es podria buscar la notícia en aquest mitjà. Imprimir-la perquè cada grup pugui disposar-ne estona per tal d'analitzar-la.

Realització :

1. Dividir el grup classe en petits grups de treball. Seria convenient utilitzar els resultats del Sociograma per repartir els nois/ es en els diferents grups de manera equilibrada.
2. Proposar que cada grup triï una notícia publicada en els diaris que s'ha portat a la classe.
3. Cada grup ha de seguir els passos següents :
 1. Posar-se d'acord amb la notícia escollida. No ha ser gaire llarga però d'interessar tothom. Si no hi ha acord, escollir la que agradi a la majoria
 2. Llegir col.lectivament la notícia. Organitzar-se de tal manera que al final de la lectura tots els membres del grup en coneguin el contingut.
 3. Debatre'n el contingut tot anotant :
 - aspectes positius
 - aspectes negatius
 - dubtes
4. Redacció d'unes conclusions per exposar al gran grup seguint el següent guió :
 1. Resum de la notícia : on, qui, quan, què , com,
 2. Punt de vista del grup
 3. Conclusions
5. Posada en comú de com han funcionat els grups :
 - Dificultats que s'han trobat
 - Quin grup ha treballat millor. Per què.
 - Quin grup no ha acabat la feina
 - La relació entre el funcionament del grup i els resultats obtinguts

5. Construïm una torre¹⁰

Objectiu :

-Desenvolupar actituds de cooperació en el grup

Material necessari per grup :

4 cartolines grosses
1 regle de 40 cm.
1 tisores
1 pot de pega

Realització :

1a sessió de tutoria

1. Es divideix la classe en grups de 10 persones

Cada grup ha d'escollir un observador/a i un membre del jurat. L'observador es quedarà a la classe però el que farà de membre del jurat ha d'estar en una altra lloc ja que la deliberació serà anònima.

Per anar bé cada grup hauria de disposar d'una sala independent o d'un espai d'aula prou ampli per tal que no es molestin uns grups amb els altres.

L'objectiu és que cada grup construeixi una torre.

2. A cada grup es dóna les instruccions següents :

1. Disposeu d'UNA HORA de temps màxim per construir una TORRE.
2. Per a portar-ho a terme disposeu d'aquest material.
3. La torre s'ha de sostenir sobre la seva pròpia base, és a dir, no es pot aguantar amb la paret ni amb cap altre objecte, ni penjar-se al sostre. Ha de ser el suficient forta per aguantar el regle a sobre sense caure.
4. Aquest és un joc competitiu. Guanyarà el grup que ho faci millor.
5. Les torres seràn examinades pel jurat que les qualificarà segons aquests criteris : estabilitat, altura i originalitat.

¹⁰ Activiat inspirada en el llibre : *Tutoria con adolescentes*.

6. Podeu retallar, enganxar, unir, etc el material com vulgueu, però amb una regla de joc : CAP DE LES TIRES POT SER MÉS LLARGA O MÉS AMPLA QUE LA MIDA DEL REGLE.
 7. Quan acabeu haureu de donar la torre al tutor/a. la torre ha de ser totalment anònima, sense res que ho identifiqui.
 8. Quan estiguin totes acabades s'exposaran de manera que el jurat les pugui observar i qualificar.
3. Mentre els grups treballen els membres del jurat es reuniran per posar-se d'acord amb quins criteris les valoraran.
4. Els observadors/es disposen del qüestionari següent :
1. Com s'ha organitzat el grup per a fer el treball ?
 2. S'ha anomenat un cap que distribueixi la feina ?
 3. S'han repartit les funcions dintre del grup ? Com s'ha fet ?
 4. Com ha estat el clima de treball ?
 5. Han participat tots en el treball ?
 6. Qui ha aportat més idees i ha ajudat millor al grup de treball ?
 7. Com s'han pres les decisions més importants ?

2a sessió

4. Els membres del jurat deliberen sobre les torres que han estat guardades en un espai reservat pel tutor per tal que durant la setmana els components dels grup hagin pogut dinar pistes als membres del jurat.
5. El jurat fa públic el seu veredict
6. Els observadors/es comenten el seu informe a partir del qüestionari que se'ls ha lliurat
7. Diàleg general sobre el contingut de les observacions dels observadors i sobre l'activitat en general.

6. Analitzem un cas¹¹

Objectiu :

- Prendre consciència, fer-se càrrec i trobar solucions a un problema plantejat.
- Aprendre a contrastar les pròpies opinions amb les dels altres.
- Aprendre a treballar en grup

Realització :

Aquesta tècnica consisteix en l'anàlisi, la discussió d'un cas elaborat pel tutor/ tot recollint alguna problemàtica on l'alumnat de la classe s'hi pugui veure reflectit.

1. Elaboració del cas.

Aspectes que cal tenir en compte en l'elaboració del cas :

1. Ha de plantejar un sol problema, i presentar tots els detalls importants per a la seva comprensió i realització.
2. Ha de ser adequat a l'edat i a la problemàtica dels alumnes.

Exemple de cas :

Un dels meus problemes és que a casa no tinc bona relació amb ningú. El meu pare em fa la vida impossible imposant-me uns horaris i mai em deixa fer el que vull ja que sempre em porta la contrària amb el que penso o amb el que dic. Amb els meus germans sempre m'estic pegant i no els "trago" perquè sempre m'estan empipant. De vegades em venen ganes de marxar de casa i així tots em deixaran em pau.

2. Presentació :

S'entrega una còpia a cada alumne del cas i s'explica de forma resumida i es planteja el procés de discussió per grups.

3. Discussió :

Es divideix la classe en petits grups perquè discuteixin el cas. A cada grup se li pot donar un qüestionari semblant al següent :

1. El cas descrit planteja una mala relació d'un fill amb els seus pares. Creieu que l'edat del noi o noia pot influir en aquesta situació ? Per què ?
2. Feu una llista de les situacions més freqüents en què teniu males relacions amb els vostres pares.

¹¹ Es tracta d'una adaptació d'una activitat semblant al llibre *Tutoria con adolescentes*

3. Escribiu entre tot el grup un cas semblant que reflecteixi els sentiments del grup i que s'acosti molt a la vostra realitat
 4. Discussiu en grup el cas que heu elaborat i aporteu les solucions més adequades a la resolució del problema en forma de conclusions.
4. Es posen en comú les conclusions elaborades i s'estableix un diàleg general amb tot el grup classe. Això es pot fer de diverses maneres :
- a) cada grup informa de les seves conclusions , es pren nota a la pissarra i es fa un debat general sobre les coincidències o divergències.
 - b) els representants de cada grup discuteixen entre ells mentre els altres fan d'espectadors.
5. Es deixa de banda el cas i s'analitza com han funcionat els grups en la discussió i la posada en comú. tot valorant si hi ha hagut un treball positiu i creador, si en general s'han respectat les opinions dels altres, si hi ha hagut possibilitat d'aprenentatge i enriquiment entre els uns i els altres, etc.

7. Tothom té una identitat cultural

Objectius :

- Identificar els trets propis de la cultura catalana.
- Adonar-se que tothom té una identitat cultural.
- Reflexionar sobre què és la cultura.
- Respectar els trets culturals diversos i diferents dels propis.

Realització :

1. Presentar un quadre com aquest . Buscar col.lectivament exemples per tal d'aclarir què s'entén per cultura i les característiques més importants d'una cultura.

Característiques culturals	Exemples
La cultura és un conjunt de significats, símbols, valors i normes compartits per un grup humà. És relativament permanent : es transmet per herència duna generació a un altra. És canviable, els propis integrants del grup la modifiquen. És el resultat de la interrelació entre les persones. La llengua és un component molt important de la cultura.	

2. Repartir individualment un petit Qüestionari com el següent :

Després d'haver reflexionat sobre la cultura i les seves característiques més importanst, pensa i contesta :

-català-catalana	gitano-gitana
-espanyla-espanyol	murcià-murciana
-andalús-andalusa	marroquina-marroquí
-gallega-gallec	gambiana-gambià
-sud-americà-sudamericana	japonesa-japonès

Per què.....

3. Una vegada contestades aquestes preguntes posar en comú les identitats culturals que hi ha al grup i els elements que les han conformades.
4. Si en el grup hi ha identitats culturals diferents encetar un debat sobre les causes que ho provoquen i si és una situació representativa del conjunt de la societat catalana
5. Proporcionar als alumnes una còpia del text següent per a llegir-lo conjuntament :

Catalunya és un paradís geohistòric, un lloc de pas entre mons geogràfics i culturals diversos. Els pobles que habiten aquests passadissos són sotmesos a considerables pressions humanes: les unes pacífiques, les altres bèliques. El joc d'ambdues tendències, continuament desvetllat pel flux i reflux de les circumstàncies històriques, engendra una permanent tensió vital, desenvolupa determinades energies, fa que sorgeixin del seu esperit poderosos corrents de resistència que el creen i recreen en el transcurs dels segles. És refractari a la passivitat, la pitjor de les malures que poden corcar i malmetre pobles. L'anar i tornar de gent estrangera en el nostre territori ens ha tornat a vegades incongruents i paradoxals.

Som fruit de diversos llevats i, per tant, una bona llesca de país pertany a una biologia i a una cultura de mestissatge. No remuntant-nos més enllà de l'època carolíngia, sabem que el rovell de l'ou de la nostra pagesia el formaren homes undecumque venientes : homes que venien de qualsevol part. I des d'aleshores el moviment d'immigracions mai no ha cessat

JAUME VICENS I VIVES (1962) *Notícia de Catalunya*

6. Comentar col·lectivament el text tot relacionant-lo amb el debat que s'ha tingut anteriorment.
 - Aclarir algun terme lingüístic desconegut o de comprensió difícil.
 - Situat la figura de l'historiador i l'època en que va escriure el llibre (anys seixanta, allau immigratòria i ple franquisme)
 - Elaborar unes conclusions tal pel que fa al sentimnet de sentir-se part integrant de la cultura catalana com de l'enriquiment que suposa la realitat multicultural de la nostra societat.

8. Què en sabem de...

Objectiu :

-Analitzar i reflexionar sobre el que sabem de les cultures minoritàries que conviuen amb nosaltres.

-Adonar-se que existeix un gran desconeixement cultural.

Realització :

1. Repartir entre els alumnes el següent qüestionari perquè el contestin individualment :

1. Què en saps del Poble Gitano ?
2. Com es guanyen la vida els gitans ?
3. El poble gitano és estranger ? Justifica la resposta.
4. Has parlat mai amb una mica de profunditat amb algun gitano o gitana ?
5. Tens algun amic o amiga de cultura gitana ?
6. Quins problemes creus que tenen els gitans al nostre país ?
7. Creus que els gitans i les gitanes haurien de canviar els seus costums per evitar-se problemes ?
8. Què en saps de Centre i Sud- Amèrica ?
9. Saps que el Centre i Sud-Amèrica hi conviuen diferents cultures ?En coneixes alguna ?
10. Coneixes alguna persona de cultura Llatino-Americana ? De què treballa aquí ?
11. Amb quines activitats relaciones els sudamericans que viuen aquí ?
12. Saps que significa la paraula "sudaca" ?
13. Què en saps de l'Àfrica negra ?
14. Coneixes alguna aportació cultural procedent de l'Àfrica negra ?
15. Tens algun amic procedent de l'Àfrica negra ?
16. Què en saps del Magrib ?
17. Saps el que és l'Islam i l'Alcorà ?
18. Saps les relacions que tenen la cultura àrab i la nostra ?
19. Conèixes algun magrebí ?
20. Com creus que se sent un noi o noia magrebí quan arriba a l'institut per primera vegada ?

2. Una vegada hagin contestat el qüestionari posar els resultats en comú tot seguint el guió següent :

-Nivell de coneixement dels nois i noies de la classe sobre les cultures minoritàries al nostre país.

-Prejudicis que han sorgit : sobre la cultura gitana, el terme "sudaca"...

-Nivell de consciència de la poca curiositat cultural que hi ha a la nostra societat.

9. L'Anna i la Sussan¹²

Objectiu :

- Analitzar alguns conflictes derivats de la relació intercultural.
- Adonar-se que davant un mateix dilema hi poden haver diverses opinions.
- . Descobrir els prejudicis que existeixen degut a la incomprensió cultural.

Realització :

Presentar als alumnes l'activitat de la manera següent :

A continuació presentem dos dilemes que plantegen conflictes de caràcter intel·lectual. heu de formar petits grups. Amb el vostre grup heu de discutir un dels dilemes, contestant la pregunta final. Penseu que l'important no és arribar a una solució consensuada, sinó que cadascú de vosaltres manifesti la seva opinió, encara que sigui contrària a la de la resta.

Dilemes

a) L'Anna és una noia que va conèixer un jove de color, de qui es va enamorar i amb el que es veuen des de fa algun temps de manera regular. Ara, passats uns mesos, en Nelson li ha demanat que formalitzin les seves relacions i que vagin a viure junts. L'Anna està d'acord amb el projecte, però en dir-ho als seus pares aquests han tingut un disgust enorme, no ho han aprovat, i han intentat que canviï d'opinió tot presentant-li infinitat de raons. Ella suposa que el principal motiu és que en Nelson és negre, encara que els seus pares encara no ho han dit mai directament. Sap també que probablement els seus pares impediran com sigui els seus plans i que, en darrer cas, anarse'n a viure amb en Nelson significarà trencar amb els seus pares.

-Què ha de fer l'Anna ? Per què ?

b) La Sussan és una estudiant universitària que ha conegut a la facultat un noi àrab, l'Ali Ben, que està fent un màster a la seva mateixa universitat. Han sortit junts, s'han fet amics i han intimat. Abans de finalitzar el període d'estudis l'Ali Ben li ha demanat per casar-se. Acceptar la seva proposta significa, com la Sussan ja sap, entrar a formar part del seu petit harem. La Sussan ni prové d'un medi poc favorable a la poligàmia, ni la seva pròpia manera de pensar és massa propensa a acceptar aquesta situació ; així i tot està convençuda d'estimar de veritat l'Ali Ben.

-Quina decisió ha de prendre la Sussan ? Per què ?

¹² Extreta del dossier de Rosa Sensat : *L'interculturalisme en el currículum*

10. La cultura gitana¹³

Objectius :

- Conèixer alguns trets de la cultura gitana
- Adonar-se de les aportacions culturals del poble gitano
- Respectar tota mena de trets culturals

Realització :

1. Començar l'activitat llegint aquesta poesia en "caló" però sense dir de quina llengua es tracta:

*Gitara
Chin cha mange gitarica
miri dayori lachori,
mai dikkhesa sa bashava
gilavava gilori.*

La guitarra
Per favor, compra'm una guitarra
mare estimada,
i així veuràs com toco
i canto les meves dolces cançons.

*Shukares me bashavava
hangi sa chivkerava,
sar o Roma shunena
savore yon khelena.*

Tocaré amb tanta gràcia
extasiant-me en cada corda,
que tot el poble gitano escoltarà
i tots vindran a ballar.

Després de la lectura preguntar si saben de quina llengua es tracta. Si en la classe no hi nois i noies gitanos difícilment ho endevinaran. Fer adonar del poc que sabem d'unes persones que fa segles que conviuen amb nosaltres. Si els tenim tan aprop i desconeixem tant la seva manera de comunicar-se vol dir que desconeixem moltes altres coses d'ells. És molt important descobrir-ne altres trets culturals per tal de comprendre'ls una mica més.

2. Aportar el següent resum sobre alguns trets culturals del Poble Gitano i motivar els alumnes a que busquin més informació :

1. La **llengua** : els gitanos i les gitanes parlen una llengua anomenada "**caló**" que és molt antiga
2. La família i la solidaritat són prioritaris en la vida del poble Gitano. Viuen en "clans" que engloben les famílies d'un mateix **llinatge**. Els vells encarnen la tradició i, per tant, se'ls fa molt de cas i mereixen molt de respecte.
3. Les **festes** familiars tenen molta importància : els casaments, Sant Joan, Nadal...
4. També hi ha molta **solidaritat** entre ells quan algú està malalt, en els enterraments...

¹³ En el llibre *Visquem la diversitat* aquest tema està molt ben tractat, hi ha una informació molt àmplia i diverses activitats molt interessants.

5. Donen molt de valor a la **virginitat** de les noies quan es casen i tenen molta veneració als seus morts. També quan creuen que algu ha estat deshonrat existeix una venjança organitzada.
 6. Tenen una manera **nòmada** de viure per això es dediquen prioritàriament a la venda ambulat en fires o mercats.
3. També és imporant aportar un petit resum de la història del Poble Gitano. Conèixer els orígens i la persecució que han sofert al llarg dels segles ajuda a comprendre'ls millor i a valorar la resistència en conservar les seves tradicions.

Els orígens del poble gitano.

Segons els estudis sobre la seva llengua alguns antropòlegs han deduït que podrien procedir de la Índia, més concretament del Punjab. Hi ha proves que els gitanos van abandonar la Índia abans de l'any mil. Per tot Europa, des del segle XV es troben vestigis gitanos (a Escòcia, als Països Baixos, a París, etc.). A partir del segle XV també hi ha indicis de la seva presència a Amèrica, Austràlia i Nova Zelanda.

L'arribada a la Península

Els gitanos van arribar a l'estat espanyol al voltant de 1815. Des de llavors la seva situació ha passat per successives etapes segons les relacions més o menys conflictives que la societat ha mantingut amb ells.

La persecució del poble gitano

Els reis Catòlics al 1449 van començar a perseguir-los juntament amb els jueus i els moriscos. Però els gitanos van ser perseguits fins el 1783. Totes les lleis d'aquests segles coincideixen en perseguir-los si no s'assenten definitivament a un lloc. És a dir, a través d'anar contra el seu nomadisme, volien aconseguir la seva desaparició física o l'aniquilació dels seus trets culturals.

Del segle XVIII al segle XX

A partir de 1783 hi ha un canvi d'estratègia encara que continuen seguint la mateixa finalitat. En tot, hi ha una relació més tolerant sense deixar però de promulgar lleis i decrets de persecució.

Actualment aquesta tolerància es manté, però el poble gitano, tot i que conserva les seves tradicions, ha de sofrir constantment problemes econòmics i de subsistència, de rebuig i de falta de respecte.

11. Comparem llengües

Objectiu :

-Descobrir la gran quantitat de paraules que tenim a la nostra llengua que provenen d'altres cultures

Realització :

1. Fer un treball de camp buscant paraules que hem incorporat d'altres llengües. Per exemple :

caló	català
camelar	enamorar
pirar	fugir
canguis	por
jalar	menjar
birlar	estafar
pispar	agafar
pringar	ferir de mort
xaval	noi

2. A l'Estat espanyol actualment es parla diverses llengües. Ompliu la gràfica següent tot esbrinant el que pogueu.

català	castellà	euskera	caló	gallec	àrab
Bon dia					
Adéu					
Hola					
Com estàs ?					
Gràcies					
Si et plau					

12. Els drets humans

Objectius :

- Conèixer un resum dels principals drets reflectits en documents de les Nacions Unides.
- Prendre consciència del respecte dels drets humans en la nostra societat i en el món en general.

Realització :

1. Lectura col·lectiva i minuciosa -aclarint termes i comprenent el contingut- del text següent :

-Ningú serà sotmès a tortures ni a penes o tractes cruels, inhumans o degradans (*Declaració Universal de Drets Humans, Art. 5*).

-En cas de persecució, tota persona té dret a buscar asil, i a gaudir d'ell, a qualsevol país. (*Declaració Universal de Drets Humans, Art. 14,1*).

-La voluntat del poble és la base de l'autoritat del poder públic... (*Declaració Universal de Drets Humans, Art. 21,3*).

-Tota persona té dret al descans, a gaudir del temps lliure... (*Declaració Universal de Drets Humans, Art.24*).

-Tota persona té dret a prendre part lliurement en la vida cultural de la comunitat, a gaudir de les arts i a participar en el progrés científic i en els beneficis que d'ell se'n resultin (*Declaració Universal de Drets Humans, Art.27,1*).

-Tota persona té deures respecte a la comunitat, donat que només ella pot desenvolupar lliure i plenament la seva personalitat (*Declaració Universal de Drets Humans, Art.29,1*).

-Per aconseguir la seva finalitat, tots els pobles poden disposar lliurement de les seves riqueses i recursos naturals. (*Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals, Art. 1,2*).

-Els Estats parts en el present Pacte reconeixen el dret de tota persona a un nivell de vida adequat a sí mateix i per la família...i a una millora contínua de les condicions d'existència. (*Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals, Art. 11,1*).

-Ningú serà objecte d'ingerències arbitràries o il·legals en la seva vida privada, la seva família, el seu domicili o la seva correspondència... (*Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals, Art. 17,1*).

-En els Estats que existeixin minories ètniques, religioses o lingüístiques, no es negarà a les persones que pertanyin a aquestes minories el dret que els correspon... a tenir la seva pròpia vida cultural, a professar i practicar la seva pròpia religió i a fer servir el seu propi idioma (*Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals, Art. 27*).

-No s'executarà a cap persona sotmesa a la jurisdicció d'un Estat part en el present protocol. Cadascun dels Estats adoptarà totes les mesures necessàries per abolir la pena de mort...(*Segon Protocol Facultatiu del Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics, Art. 1*).

-Els Estats tenen el deure de cooperar mútuament per aconseguir el desenvolupament i eliminar els obstacles que ens impedeixen aconseguir aquesta fita (*Declaració sobre el Dret al Desenvolupament, Art. 3,3*).

-Tots els Estats han d'aconseguir que els recursos lliberats amb mesures efectives de dearmament s'utilitzin per al desenvolupament global, en particular, dels països en desenvolupament, (*Declaració sobre el Dret al Desenvolupament, Art. 7*).

-Els Estats han d'alentar la participació popular en totes les seves esferes... (*Declaració sobre el Dret al Desenvolupament, Art. 8,2*).

2. Col.loqui o redaccions individuals sobre el contingut d'aquest resum de Drets Humans explicitats en diferents documents signats per Nacions Unides.

13. Una escena familiar

Objectius :

- Adonar-se del paper de les ONG en el seu treball al tercer món.
- Conèixer el sentit i el valor del 0,7 % del PIB que els països rics han de destinar per ajudar a països més pobres.
- Adquirir criteris sobre compromís personal i solidaritat.

Realització :

Aquesta activitat tant es pot portar a terme com un debat col·lectiu amb tot el grup classe com un treball de reflexió individual. Cal, però, en tots dos casos donar a llegir el text i aclarir els dubtes que puguin sorgir després de la seva lectura.

Les qüestions plantejades en el QÜESTIONARI són de reflexió individual. Es pot seguir el mateix guió si hom prefereix fer-ne un debat.

1. LECTURA

Llegeix atentament aquest text¹⁴ :

És diumenge al migdia. La taula està parada i la família és a punt de dinar. La tele està engegada i és hora de les notícies : el centre d'Àfrica continua tenint problemes d'estabilitat política, de seguretat, de subsistència. Les sequeres impenitents s'alternen amb les pluges intenses i incontrolades. Hi ha morts i desapareguts. Els governs locals fan, o poden fer, poca cosa. Els països occidentals s'ho miren sense reaccionar i les ONG no donen l'abast.

MARIA (14 anys) : Mireu, mireu quin desastre ! Tot inundat, l'aigua s'endú tot el que troba...Mireu ! Allà dalt d'aquell arbre hi ha persones...

PARE : Sí. No és la primera vegada que passa. Fa tres mesos exactament...

TONI (18 anys) : Però es fa alguna cosa per evitar-ho ?

MARE : El que passa és que les reaccions de la natura són imprevisibles...

PARE : I, a més, no hi ha obres d'infraestructura, com canalitzacions o pantans per controlar les avingudes...

AGNÈS (21 anys) : En canvi els capitostes si que tenen heliports, mansions i tota la tecnologia del món.

PARE : Vols dir que hi hauria manera de... ?

AGNÈS : És clar que sí. El PIB de la majoria de països del tercer món és molt baix, però recursos en tenen. El que passa és que som nosaltres els que ens aprofitem.

TONI : Voldràs dir els països rics...

AGNÈS : És a dir nosaltres. Mireu, a la Facultat d'Econòmiques tenim informació del tema i la cosa té solució tècnicament i econòmicament.

MARE : Però què podem fer des d'aquí ?

¹⁴ Estret del llibre *Els adolescents i el repte de la LOGSE*

AGNÈS : Primer de tot ser sensibles al patiment d'aquella gent i després col.laborar. Perquè què passa amb el 0,7 ? Molta moguda, molta foto interessada dels polítics i molta declaració oportunista. Però res més...

MARIA : Això no va ser l'acampada que veu fer fa dos anys davant les facultats ?

PARE : Sí, però cal mantenir-se vigilants i fer el seguiment del tema. Si no, ningú se'n recorda fins que torna a passar, com ara.

TONI : Jo tinc un company d'Institut que a l'estiu que ve se'n va a Etiòpia, de monitor en una ONG. Està il.lusionat i fa propaganda per si algú més s'hi apunta...

MARE : Vols dir, fill ? Hi ha tants perills...

TONI : Aquets any no, perquè estic portant un curs una mica regular, però l'any que vé, quan entri a la Universitat, m'apuntaré en una moguda...

2. QÜESTIONARI

- a) Coneixes alguna ONG ? A què es dedica ? Quina implantació té ? Com es financia ?
- b) Això de la campanya del 0,7, saps en què consisteix exactament ?
- c) Aquesta família sembla tenir prou clar el tema dels valors i com actuar. Quin dels fills, però sembla més compromès ? Per què ?
- d) Penses que els pares están prou sensibilitzats ? En què ho notes ?
- e) A l'Institut heu parlat d'aquests temes alguna vegada ?
- f) Quines iniciatives podries prendre per sensibilitzar els teus amics , amigues o coneguts envers temes com els que es referencien a la lectura ?. Cada dia hi ha notícies dramàtiques arreu del món : el conflicte palestino-israelià, el genocidi dels habitants del Qurdistan, el narcotràfic dels països llatinoamericants...O, senzillament, les misèries dels barris marginats de les nostres ciutats...
- g) Si tu tinguessis capacitat per canviar coses per on començaries ?

INFORMACIÓ :

Les ONG són Organismes No Governamentals que basen les seves tasques en països del Tercer Món o en indrets amb un fort índex de marginació. Basen les seves possibilitats amb aportacions o donatius dels seus associats (o d'altres) i amb el voluntariat dels seus membres. Les més conegudes al nostre país són : Creu Roja, SOS Racisme, Metges sense fronteres, SETEM, Engrunes, INTERMON, Veterinaris sense fronteres, etc.

El 0,7% consisteix amb el compromís dels països desenvolupats -entre ells l'Estat Espanyol- de dedicar el 0,7 % del seu Producte Interior Brut (PIB), a l'atenció dels països del Tercer Món. A Catalunya existeix el Fons Català de Desenvolupament que coordina les aportacions dels municipis adherits i canalitza el finançament de projectes solidaris.

Tant les ONG com el Fons Català de Desenvolupament editen opuscles o revistes informatives sobre les seves activitats.

14. Escoltem un testimoni

Objectius :

- Conèixer algun testimoni de persona compromesa
- Adquirir criteris sobre compromís personal i solidaritat

Realització :

1. Lectura del text següent :

Del llibre *El racisme explicat a la meva filla* de TAHAR BEN JELLOUN

Quan tornis a l'escola, mira els alumnes i fixa't que són tots diferents. Que hi hagi aquesta diversitat és una cosa molt bonica. És una sort per a la humanitat. Aquests alumnes vénen d'horitzons diferents, són capaços de donar-te coses que tu no tens, de la mateixa manera que tu pots ensenyar-los alguna cosa que ells no saben. La barreja és un enriquiment.

Sàpigues finalment que cada cara és un miracle. Cada cara és única. No veuràs mai dues cares absolutament idèntiques. Què importa que siguin boniques o lletges. Això són coses relatives. Cada cara és el símbol de la vida. Qualsevol vida mereix respecte. Ningú té dret a humiliar una altra persona. Tothom té dret a la seva dignitat. Quan respectem algú, estem fent un homenatge, a través d'ell, a la vida, en tot el que té de bonic, de meravellós, de diferent i d'imprevisible. Quan tractem els altres amb dignitat, ens estem respectant a nosaltres mateixos.

2. Situar l'autor d'aquest text, escriptor marroquí i el contingut del seu llibre on, a través d'un diàleg amb la seva filla, descriu amb una sensibilitat extraordinària, els motius profunds que porten les persones a comportar-se de manera racista.
3. Establir un debat a la classe sobre el contingut del text.
4. Proposar l'elaboració d'un text on cada alumne agafi un compromís de solidaritat i companyarisme.

5. BIBLIOGRAFIA

Dinàmica de grups

- ASOCIACION PARA LA FORMACION SOCIAL. (1974) S.M. MADRID
- AUBRY, F. i MARTIN, JY. (1971) *LAa dinàmica de los grupos pequeños*. Kapelusz. Buenos Aires.
- BRUNET,JJ i NEGRO,JL. (1996). *Tutoria con adolescentes*. San PioX. Madrid.,9a edició
- FABRA, M.L. (1994) *Técnicas de grupo para la cooperación*. Ceac. Madrid.
- GASCÓN,P MARTÍN,C.(1986). *La alternativa del juego*.APDH. Madrid.
- HARGREAVES, F. (1977). *Las relaciones interpersonales en la educación*. Narcea. Madrid.
- MUCCHIELI, R. (1972). *La dinàmica de grupos*. Ibérica europea. Madrid.

Adolescència

- AAVV. (1997). *Psicología del desarrollo : el mundo del adolescente*. ICE de la UB. Horsori. Barcelona.
- ADELL, M.A., (1998). *Els adolescents i el repte de la LOGSE*. Carena. València.
- ERIKSON, E.H. (1972). *Sociedad y adolescencia*. Siglo XXI. Mèxic.
- FERNÁNDEZ, L., FUNES, J., PELLICER, A. (1980). *Psicologia del preadolescent*. Rosa Sensat. Ed.62. Barcelona.
- KAPLAND, L. J.(1996). *Adolescencia.El adiós a la infancia*. Paidós. Buenos Aires.
- REYMOND-RIVIER, B, (1976). *El desarrollo social del niño y del adolescente*. Herder. Barcelona.
- ROSENBERG, M (1973) *La autoimagen del adolescente y la sociedad*. Paidós. Buenos Aires.
- SALZBERGER-WITTENBERG,I. HENRI, G., OSBORNE, E. (1989). *L'experiència emocional d'ensenyar i aprendre*. Rosa Sensat. Ed. 62. Barcelona
- STONE, L.J. i CHURCH, J. (1970). *El adolescente de 13 a 20 años*. Paidós. Buenos Aires.

Educació Intercultural i multiculturalisme

- AA.VV (1994) *Educación para para la convivencia. La tolerancia en la escuela*. Nau llibres. València
- AAVV. (1995). *Hacer futuro en las aulas*. Intermón. Barcelona.
- AAVV. (1998). *Diferencias sociales y desigualdades educativas*. ICE. Horsori. Barcelona.
- AA.VV (1995) *Educació per a la tolerància*. Revista Vela Major, n.5 Barcanova, Barcelona.
- AA.VV (1994) *Visquem la diversitat. Materials per a una acció educativa intercultural*. Sodepau, Barcelona.

- Amani (Col·lectiu) (1994) *Educación Intercultural. Análisis y resolución de conflictos*. Editorial Popular. Madrid.
- BEN JELLOUN, T. (1998) *El racisme explicat a la meva filla*. Empuries Barcelona.
- BUXARRAIS, M.R. (1991) *L'interculturalisme en el currículum. El racisme*. Rosa Sensat, Barcelona
- CAMILLERI, C. (1985) *Antropología cultural y educación*. UNESCO, París.
- CAÑADELL, R. (1994). *La interculturalitat*. Eumo. Senderi. Vic.
- GIMENO SACRISTAN (1992), *Currículum y diversidad cultural*. Educación y sociedad n. 11. Madrid.
- JORDAN, J.A., (1996), *Propuestas de educación intercultural para profesores*. Ceac. Barcelona.
- JORDAN, J.A., (1995), *L'Educació multicultural*. Ceac, Barcelona.
- JULIANO, D. (1993). *Educación intercultural. Escuela y minorías étnicas*. Eudema. Madrid.
- PUIG, G. (1992). *Recerca i educació interculturals*. La llar del llibre. Barcelona.
- SAN ROMAN, T. (1994) *La diferència inquietant. Velles i noves estratègies culturals dels gitans*. Fundació Serveis de Cultura Popular. Barcelona.
- UNESCO (1983) *Viure entre dues cultures*. Serval/UNESCO, Barcelona.

Cultures diverses

- AAVV, (1996). *L'escola de tothom*. Vela Major. Baranova. Barcelona.
- BEN JELLON, T. (1972). *Amb la mirada baixa*. Ed.62 . Barcelona.
- INONGO-VI-MAKOME. (1990). *España y los negros africanos*. La llar del llibre. Barcelona.
- INTERMÓN. (1993). *Els aliments originaris d'Amèrica*. Taller de cuina. Barcelona
- MANYER, J. (1992). *Quan l'Islam truca a la porta*. Altafulla. Barcelona.
- MERNISSI, F. (1993). *Marruecos a través de sus mujeres*. Ediciones del Oriente y del Mediterráneo. Madrid.
- OLLER, M.A. (1998). *Samir*. Honda. Barcelona.
- PUIGJANER, J.M. LÓPEZ, A. (1984). *Ser catalán, ¿Qué es eso ?*. Hogar del libro. Barcelona.
- VICENS I VIVES, J. (1962). *Notícia de Catalunya*. Destino. Barcelona.